

VTT Technical Research Centre of Finland

Sanomalehtien viikonloppujakelut

Bäck, Asta; Nyysti, Anne

Published: 01/01/1989

Document Version
Publisher's final version

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Bäck, A., & Nyysti, A. (1989). *Sanomalehtien viikonloppujakelut: Case-tutkimus*. Sanomalehtien liitto.
<http://virtual.vtt.fi/virtual/proj2/yjs/dokumentit/sanomalehtien%20viikonloppujakelut%20-%20case%20tutkimus%201989.pdf>

VTT
<http://www.vtt.fi>
P.O. box 1000FI-02044 VTT
Finland

By using VTT's Research Information Portal you are bound by the following Terms & Conditions.

I have read and I understand the following statement:

This document is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of this document is not permitted, except duplication for research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered for sale.

SL / P. Kuu.

SANOMALEHTIEN VIIKONLOPPUJAKELUT

case-tutkimus 1989

Asta Bäck
Anne Nyysti

SANOMALEHTIEN LIITTO

TIDNINGARNAS FÖRBUND

ESIPUHE

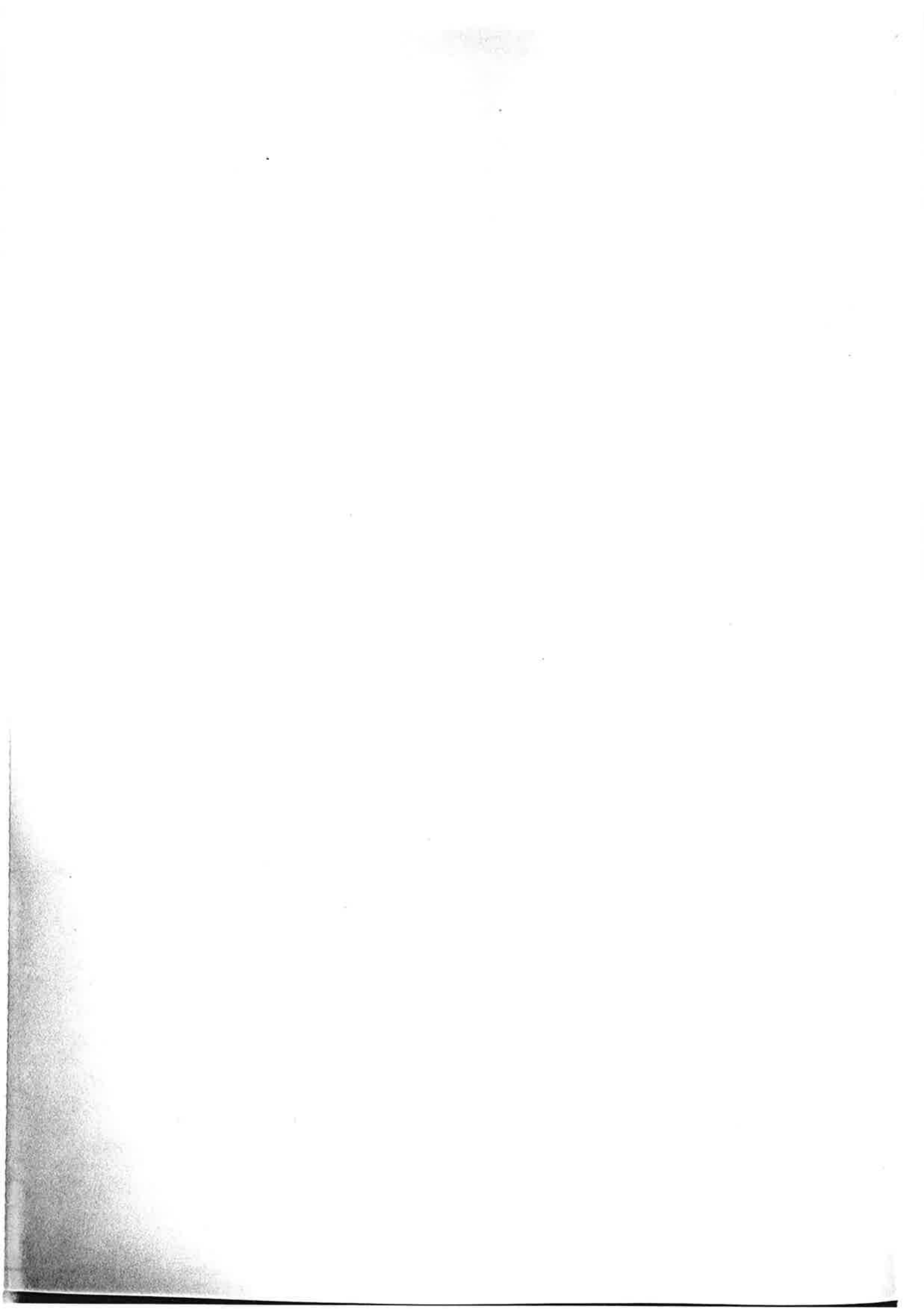
Sanomalehtien viikonloppujakeluiden kehitystyö on osa Jakelun Informaatiojärjestelmät -projektia, jonka päätehtävänä jo vuodesta 1985 on ollut yhteisjakelujen kehittäminen tiedonsiirtotekniikkaa hyödyntämällä ja jakelutietoja yhdenmukaistamalla. Projektiin on osallistunut Sanomalehtien Liitto ja Posti- ja Telehallitus.

Vuonna 1988 painopiste jakelutoimintojen kehittämisessä asetettiin viikonloppujakeluihin. Viikonloppujakeluissa on puutteita erityisesti haja-asutusalueilla, joilla jakelua ei ole lainkaan tai noutomatkat ovat pitkiä. Kehitystyön ensimmäisessä vaiheessa kartoitettiin sanomalehtien viikonloppuisin toimivat jakelut ja niiden kehittämistarve. Nykytilanteen kartoitus toimi pohjana nyt valmistuneelle tutkimukselle, jossa selvitettiin viiden eri kunnan jakelutilanne. Esimerkkikuntien avulla kartoitettiin erilaisia palvelu- ja kustannustasovaihtoehtoja, joiden puitteissa viikonloppujakelu on mahdollista toteuttaa.

Tutkimuksen käytännön toteutuksesta on vastannut VTT:n graafinen laboratorio. Tutkimuksen tekivät DI Asta Bäck ja DI Anne Nyysti. Tutkimusta ohjasi ja valvoi projektiryhmä, johon tutkijoiden lisäksi kuuluivat levikkipäällikkö Reijo Vähälä (Aamulehti), kehityspäällikkö Bernt Söderlund (Helsingin Sanomat), systeemipäällikkö Seppo Mäkinen (Helsingin Sanomat), levikkipäällikkö Antti Niiniö (Hämeen Sanomat), toimitusjohtaja Pertti Laaksonen (Tietojakelu Oy), levikkipäällikkö Olavi Fast (Satakunnan Kansa), osastopäällikkö Juha Ruotsalainen (Savon Sanomat), liikennetarkastaja Tarja Saari (PTL), apulaisjohtaja Jukka Skyttä (PTL), kehityspäällikkö Pirjo Tiainen (Sanomalehtien Liitto) ja tekn.yo Jukka Tarvo (VTT).

Kunnioitavasti

SANOMALEHTIEN LIITTO

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Tausta	1
1.2 Tavoite	1
1.3 Menetelmät	2
2. TUTKITUT RATKAISUMALLIT	2
2.1 Kehitysvaihtoehdot	2
2.2 Kustannusten laskeminen	3
3. KUNTAKOHTAISET TARKASTELOT	3
3.1 Hauho	3
3.2 Kuorevesi	8
3.3 Kiuruvesi	11
3.4 Pietarsaaren alue	14
3.5 Suomussalmi	15
3.6 Sodankylä	17
4. YHTEENVETO TULOKSISTA	20

LIITTEET

1. JOHDANTO

1.1 Tausta

Tätä tutkimusta edeltäneessä sanomalehtien viikonloppujakeluiden kartoituksessa arvioitiin, että lauantaisin ilmestyvistä sanomalehdistä noin 7 % ja sunnuntaisin ilmestyvistä noin 5 % jää jakamatta tilaajille ilmestymispäivän aikana. Viikonloppujakeluiden laajuus jouduttiin osittain puutteellisten tai puuttuvien tietojen takia arvioimaan. Todennäköistä onkin, että suuri osa näistä lehdistä on noudettavissa postitoimipaikasta.

Viikonloppujakelussa esiintyy puutteita pääasiassa haja-asutusalueilla, joilla jaettava lehtimäärä on vähäinen ja asukastiheys pieni. Ongelmia on kuitenkin myös taajamissa, joissa ei ole erillistä jakelukierrosta niille lehdille, jotka eivät ehdi varhaisjakeluun.

Posti hoitaa valtaosan haja-asutusalueiden lauantai- ja sunnuntaijakelusta. Kuusipäiväiset postinjakanlinjat ovat yleisiä haja-asutusalueilla, jolloin lauantaijakelu toimii arkipäivien tapaan. Lauantaijakelun toimiminen on aluekohtaista eli kunnan alueella osa talouksista voi saada lehden laatikkoon myös lauantaina, osa ei. Sunnuntaisin lehdet ovat tyypillisesti noudettavissa lähimmästä postitoimipaikasta. Varhaisjakelualueilla posti hoitaa viikonloppuisin ns. kakkoskierroksena arkipäivisin postin päiväjakelussa olevien lehtien jakelua.

Haja-asutusalueilla postin viikonloppupalveluja täydentävät lehtien hoitamat jakelut. Ne ovat yleisimmin heittolaatikkopakettia kuljetusreiteillä, jolloin pääteiden varrella asuvia talouksia palvellaan sekä lauantaina että sunnuntaina.

Postin 6-päiväisillä jakajanlinjoilla lauantaina käytetään samoja jakelureittejä kuin arkipäivinä, joten palvelu on arkipäivien tasoista. Viikonloppuun sopimusjakeluissa arkipäivien palvelutasosta on saatettu tinkiä. Lehtien hoitamissa heittolaatikkopaketeissa noutomatkat saattavat olla pitkiäkin.

Viikonloppujakelun ongelmana ovat korkeat kustannukset. Postin kuljetuksia on kallista pitää yllä viikonloppuisin vain lehtien kuljetustarpeen vuoksi. Linja-autoliikenteen viikonvaihtuvuoroja supistetaan yleisesti koko maassa, mikä myös vaikuttaa sanomalehtien viikonloppukuljetuksiin. Vuoroja lopetettaessa on mahdollisuuksien mukaan järjestetty lehtien kuljettamista varten korvaavia kuljetuksia. Myös jakelu on kallista harvaan asutuilla alueilla, joissa matkat ovat pitkiä ja jaettava lehtimäärä pieni. Postin jakeluverkon käytöstä viikonloppuisin pelkästään lehtijakeluun aiheutuu kustannuksia, joita postin saamat tulot eivät kata. Uudet, tavallisesti kustannusvastaavasti hinnoitellut palvelut onkin yleensä toteutettu arkipäivistä poiketen.

Viikonloppujakelu on pystyttävä toteuttamaan kohtuullisin kustannuksin, jotta voidaan luottaa palvelun jatkuvuuteen. Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan postinjakelu pyritään kaikkien talouksien osalta toteuttamaan viitenä päivän viikossa. Postinkaan velvoitteena ei siis ole toteuttaa postinjakelua viikonloppuisin.

1.2 Tavoite

Tämän tutkimuksen ensimmäisen osan tavoitteena on kartoittaa erilaisia palvelu- ja kustannustasovaihtoehtoja, joiden puitteissa viikonloppujakelu on mahdollista toteuttaa. Yleistä, viikonloppujakelua koskevaa palvelutasotavoitetta ei pyritä määrittämään.

Palvelutaso voidaan laadun tapaan määrittää kyvyksi täyttää tilaajien tarpeet ja odotukset. Palvelutasoa voidaankin pitää kohtuullisena, jos siitä ei valiteta. Palvelutaso on siten talous- ja asuinaluekohtainen tekijä, johon vaikuttavat sekä valtakunnalliset ja kunnalliset peruspalveluja koskevat päätökset että lehtitalojen liiketaloudelliset päätökset.

Tutkimuksen ensimmäisen osan ratkaisumalleja pyritään hyödyntämään tutkimuksen toisessa vaiheessa, jossa tehdään alueellisia suunnitelmia viikonloppujakelun toteuttamiseksi. Tavoitteena on myös kehittää jakelutilanteen analysointimalli, jota voidaan käyttää kuntakohtaisessa kehitystyössä.

1.3 Menetelmät

Tutkimuksen ensimmäinen osa toteutettiin case-tutkimuksena, jossa selvitettiin viiden eri kunnan jakelutilanne. Esimerkkikunnat pyrittiin valitsemaan siten, että ne edustavat eri tyyppisiä viikonloppujakelutilanteita. Tarkastelun kohteena on pääasiassa haja-asutusalueiden jakelutilanne, koska taajamissa on yleisesti 7-päiväinen varhaisjakelu. Viikonloppujakelun tarvetta varhaisjakelualueilla on lehdillä, jotka arkipäivisin ovat postin päiväjakelussa ja jotka eivät ehdi varhaisjakeluun.

Tutkimukseen valitut kunnat ovat Hauho, Kuorevesi, Kiuruvesi, Suomussalmi ja Sodankylä. Lisäksi tarkasteltiin Pietarsaaren postialuetta. Hauholla on laaja lehden hoitama heittolaatikkopaketti, joka on päällekkäistä postin lauantaijakelun kanssa. Kuorevesi on esimerkki kunnasta, jossa lauantaijakelu on kattava, mutta sunnuntaina on vain suppea heittolaatikkopaketti ja noutomahdollisuus postitoimipaikoista. Kiuruvedellä on lauantaina postilla kattava jakelu ja sunnuntaiksi on suunniteltu kattava sopimusjakelu. Suomussalmella sekä lauantaina että sunnuntaina merkittävä osa talouksista ei ole jakelun piirissä. Sodankylässä jaetaan useissa kylissä sunnuntaina sekä lauantain että sunnuntain lehdet. Pietarsaaren postialueella tarkasteltiin postin hoitaman sunnuntaijakelun järjestämistä. Uudet jakelut perustuvat työsopimussuhteisten, yksipäiväisten jakajien palkkaamiseen.

Kuntakohtaiset, nykytilannetta koskevat tiedot perustuvat paikallisilta postipiireiltä ja lehdiltä saatuihin tietoihin. Valtaosa tiedoista saatiin postin ja lehtien yhteisissä, alueellisissa työkokouksissa, joissa käsiteltiin tutkittujen kuntien tilanne ja suunniteltiin ratkaisuvaihtoehtoja. Toisissa kunnissa uudet viikonloppupalvelut olivat jo toiminnassa tai tarkat suunnitelmat valmiina, kun taas toisissa suunnittelytyö vasta käynnistettiin. Kustannuslaskelmien tarkkuustasossa onkin eroja.

Kuntia kuvaavien taustatietojen pääasiallisena lähteenä oli Tilastokeskuksen Kunnittaiset tiedot (1988). Apuna käytettiin myös Sanomalehtien Liiton Sanomalehtitietoa (1988). Viikonloppujakelua tarvitsevat sanomalehdet on saatu postin edustajia haastatteleamalla. Listattuna ovat levikiltään suurimmat lehdet satunnaisessa järjestyksessä. Kaikkia alueella jaettavia lehtiä ei välttämättä ole mainittu.

2. TUTKITUT RATKAISUMALLIT

2.1 Kehitysvaihtoehdot

Esimerkkikunnissa tutkittiin seuraavia ratkaisumalleja viikonloppujakelun kehittämiseksi:

1. Postin lauantaijakelun korvaaminen ja sunnuntaijakelun kehittäminen lehden hoitamaa heittojakelureitistöä laajentamalla (Hauho).

2. Sunnuntaijakelun kehittäminen lisäämällä jättöjä lehden heittolaatikkojakelussa ja palvelemalla heittolaatikkojakelun ulkopuolelle jääviä talouksia postin organisoimalla sopimusjakelulla, jossa tingitään arkipäivien palvelutasosta (Kuorevesi).
3. Sunnuntaijakelun toteuttaminen postin organisoimana, hieman arjen tasosta tingittyinä sopimusjakeluna (Kiuruvesi).
4. Postin lauantaijakelun täydentäminen arkipäivien tasoiseksi postin omalla organisaatiolla ja omilla linjoilla tai vaihtoehtoisesti nykyisen lauantaijakelun täydentäminen sopimusjakelulla, jossa hieman tingitään arjen tasosta (Suomussalmi).
5. Sunnuntaina jaetaan sekä lauantain että sunnuntain lehdet (Sodankylä).
6. Sunnuntaijakelu toteutetaan postin hoitamana palkkaamalla työsopimussuhteisia yksipäiväisiä jakajia (Pietarsaaren postialue)

2.2 Kustannusten laskeminen

Laskettaessa kustannuksia postin tai lehden järjestämissä jakeluissa käytettiin seuraavia kustannuseriä ja niiden keskimääräisiä arvoja.

- palkkakustannukset lauantailisineen, sunnuntaina 100 %:n lisä
- henkilösivukustannukset 55 % palkkakustannuksista
- ajoneuvokorvaukset
- yleiskustannuslisä 15 % kokonaiskustannuksista

Kuljetussopimukseen perustuvissa jakeluissa otettiin huomioon seuraavat kustannuserät:

- kilometrikorvaus
- lähtömaksu, sunnuntailisä
- korvaus lajittelutyöstä

3. KUNTAKOHTAISET TARKASTELUT

3.1 Hauho

Sijainti	Hämeen lääni	
Maapinta-ala	357 km ²	
Asukasmäärä	4059	
Talouksien määrä	1545	
Asukastiheys	11,4 asukasta/km ²	
Taajama-aste	40,1 %	
Taajamat	Kirkonkylä	1018 asukasta, n. 400 taloutta
	Alvettula	223 asukasta, n. 85 taloutta
	Eteläinen	385 asukasta, n. 150 taloutta
Talouksia taajamissa	n. 635	
Talouksia haja-asutusalueilla	n. 910	
Postitoimipaikkoja	6	

Nykytilanne

Sanomalehdet, jotka tarvitsevat viikonloppujakelua: Hämeen Sanomat
Helsingin Sanomat
Uusi Suomi
Aamulehti
Etelä-Suomen Sanomat
Maaseudun Tulevaisuus (la)

Varhaisjakelu

Hämeen Sanomat hoitaa seitsemänpäiväistä varhaisjakelua Hauhon kirkonkylässä. Jakelu peittää noin 450 taloutta, joihin jaetaan yhteensä 465 lehteä. Varhaisjakelussa ovat Hämeen Sanomien lisäksi Helsingin Sanomat ja Aamulehti.

Hämeen Sanomien kuljetusreitit

Hämeen Sanomilla on Hauhon alueella kaksi kuljetusreittiä, joilla palvellaan myös naapurikuntien varhaisjakelua. Kuljetusreiteillä lehdet jätetään yhteislaatikoihin, joista ne ovat tilaajien noudettavissa. Hämeen Sanomien lisäksi jakelussa on Aamulehti. Jakelussa on yhteensä noin 680 numerokappaletta yli 400 talouteen. Ohjeellisena palvelutasokriteerinä on ollut periaate, että pistoja, joissa on alle viisi lehteä kilometrillä, ei ajeta.

Postin linjat

Postin lauantaijakelu on lähes yhtä kattavaa kuin arkipäivinä. Lauantaisin jaetaan 875 lehteä noin 670 talouteen. Valtaosin lehdet jaetaan talouskohtaisiin laatikoihin, mutta osa myös yhteislaatikoihin. Sunnuntaina on postin hoitamana vain yksi jakelu kirkonkylässä, jossa jaetaan vain muutama numerokappale. Loput sunnuntain lehdistä ovat noudettavissa postitoimipaikkojen ulkopuolella olevista laatikoista. Jos lehtiä ei noudeta, ne jaetaan tilaajille maanantaina muun postinjakelun yhteydessä.

Viikonloppujakelun kehittämistavoitteet: Päällekkäisyyksien karsiminen lauantaijakelusta ja kuljetuksista. Sunnuntaijakelun palvelutason parantaminen.

Kehitysratkaisu

1. Postin lauantaijakelu siirretään Hämeen Sanomille, pistot alle 5 lehteä/km karsitaan pois
2. Postin kuljetukset lauantailta ja sunnuntailta siirtyvät Hämeen Sanomille.
3. Hämeen Sanomat hoitaa myös sunnuntaijakelun lauantaijakelun laajuudessa

Taulukossa 1 on tarkasteltu kehitysratkaisun kustannusvaikutuksia. Kehitysratkaisu perustuu karkean tason suunnitelmiin, joten kustannuksetkin ovat vasta arvioita.

1. Postin ja Hämeen Sanomien jakelureitit kulkevat isolta osalta päällekkäin. Lisäämällä Hämeen Sanomien kuljetus- ja jakelureitteihin noin 70 km se voisi hoitaa nykyisin postin hoitamat lauantaijakelut yhtä jakelureittiä lukuunottamatta. Hämeen Sanomien jakeluun tulisi lisää n. 755 lehteä. Lisäkustannukset jakelureitin laajentamisesta ja lisääntyvästä käsittelytyöstä ovat 363 mk. Postille jää yksi 48 km:n lenkki, jonka kustannukset ovat n. 306 mk/lauantai.

2. Postin kuljetuksen siirtäminen Hämeen Sanomille lisää Hämeen Sanomien ajokilometrejä n. 25 km:lla, jonka kustannukset lauantaina ovat 111 mk ja sunnuntaina 161 mk. Nykyisen postin hoitaman kuljetuksen kustannukset ovat 463 mk lauantaina ja 581 mk sunnuntaina.

3. Lauantaijakelun laajuiseen sunnuntaijakeluun tulee lehtiä yhteensä n. 1132. Lisäkustannukset jakelun laajentamisesta ovat 380 mk.

Taulukko 1. Hauhon nykyisen ja suunnitellun viikonloppujakelun kustannukset.

HAUHO NYKYTILANNE					RATKAISUVAIHTOEHTO				
LAUANTAI					LAUANTAI				
	Heittol	Postin pvj	Postin kulj	Yht.		Heittol	Postin pvj	Yht.	Säästö
Numerokpl	682	875		1557	Numerokpl	1437	120	1557	
Reitin pit km	129	401		530	Reitin pit km	225	48	273	
Kust/pv mk	575	2549	463	3587	Kust/pv mk	1049	306	1355	2232
Kust/kpl mk	0,84	2,91		2,30	Kust/kpl mk	0,73	2,55	0,87	
Kust/km mk	4,46	6,36		6,77	Kust/km mk	4,66	6,38	4,96	
SUNNUNTAI					SUNNUNTAI				
	Heittol	Noutomahd	Postin kulj	Yht.		Heittol	Noutomahd	Yht.	
Numerokpl	682	540		1222	Numerokpl	1132	120	1252	
Reitin pit km	140			140	Reitin pit km	225		225	
Kust/pv mk	900		581	1481	Kust/pv mk	1442		1442	39
Kust/kpl mk	1,32			1,21	Kust/kpl mk	1,27		1,15	
Kust/km mk	6,43			10,58	Kust/km mk	6,41		6,41	

Ratkaisun kokonaiskustannukset lauantailta ovat 1355 mk, mikä merkitsee 2232 mk pienempiä kustannuksia verrattuna nykyiseen ratkaisuun. Sunnuntaisin uuden ratkaisun avulla kustannuksissa säästetään 39 mk, joten kokonaiskustannukset viikonloputta ovat 2271 mk nykyisiä pienemmät. Vuodessa kustannussäästöt ovat n. 120 000 mk.

Postille jakelun siirtyminen Hämeen Sanomille merkitsee lauantaisin 2243 mk pienempiä jakelukustannuksia ja 463 mk pienempiä kuljetuskustannuksia sekä sunnuntaisin 581 mk pienempiä kuljetuskustannuksia. Postin saamat tulot lehdiltä ja kuljetustuki pienenevät yhteensä lauantaisin 1494 mk ja sunnuntaisin 540 mk (noutopostista maksettava asetuksen mukainen maksu, joka tosin osin muodostuu kuljetusmaksusta). Postille ratkaisu merkitsee 1253 mk:n nettosäästöä. Koska postin viikonloppujakelussa postin saamat tulot eivät kata kustannuksia, nettosäästö postille merkitsee pienempää alijäämää.

Hämeen Sanomille ratkaisusta aiheutuu lisäkustannuksia lauantaisin 474 mk ja sunnuntaisin 542 mk. Hämeen Sanomien kustannukset voidaan jakaa jakeluun osallistuvien lehtien kesken joko Sava-jakovaimen mukaan tai numerokappaleiden perusteella.

Uuden ratkaisun jakelukustannukset ovat lauantaisin 0,73 mk ja sunnuntaisin 1,27 mk numerokappaleelta eli jakelu on huomattavasti nykyistä postin lauantaijakelua edullisempaa. Uudessa ratkaisussa

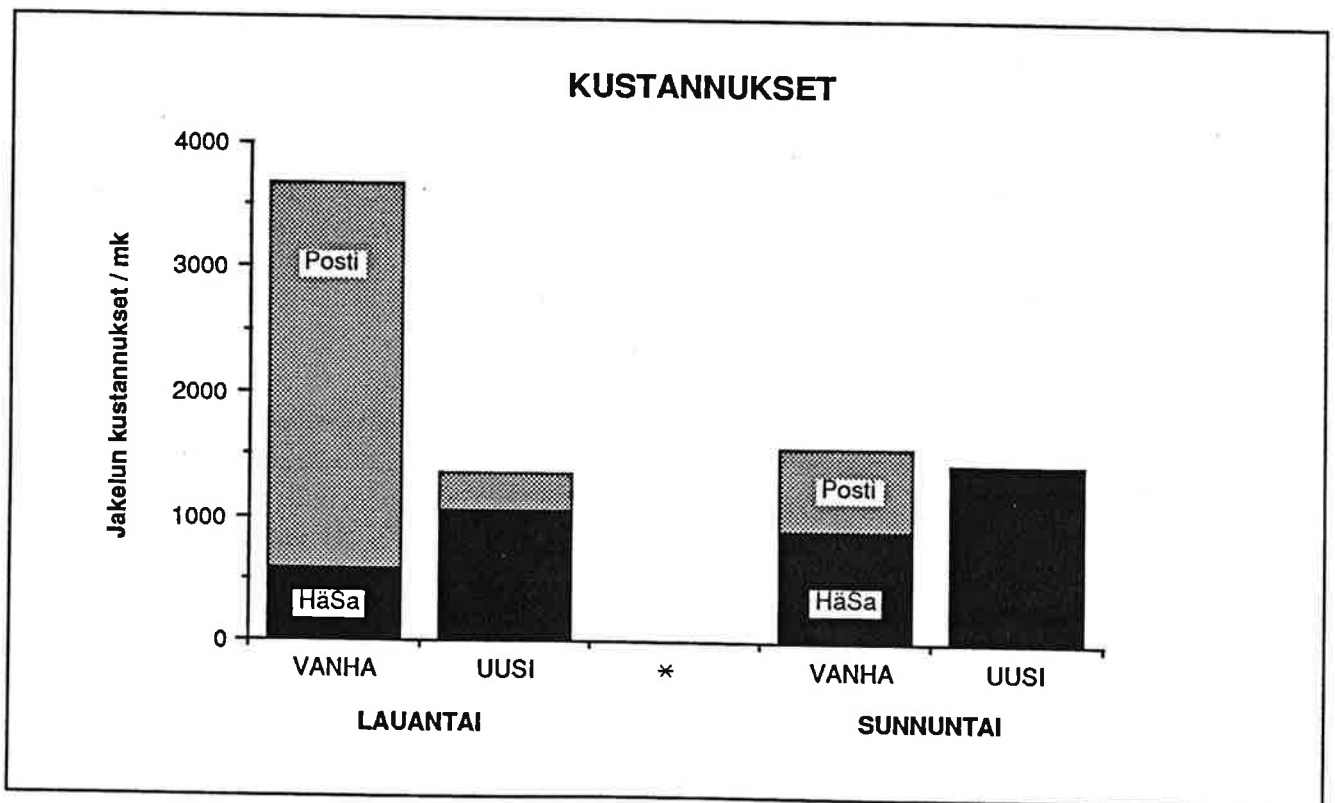
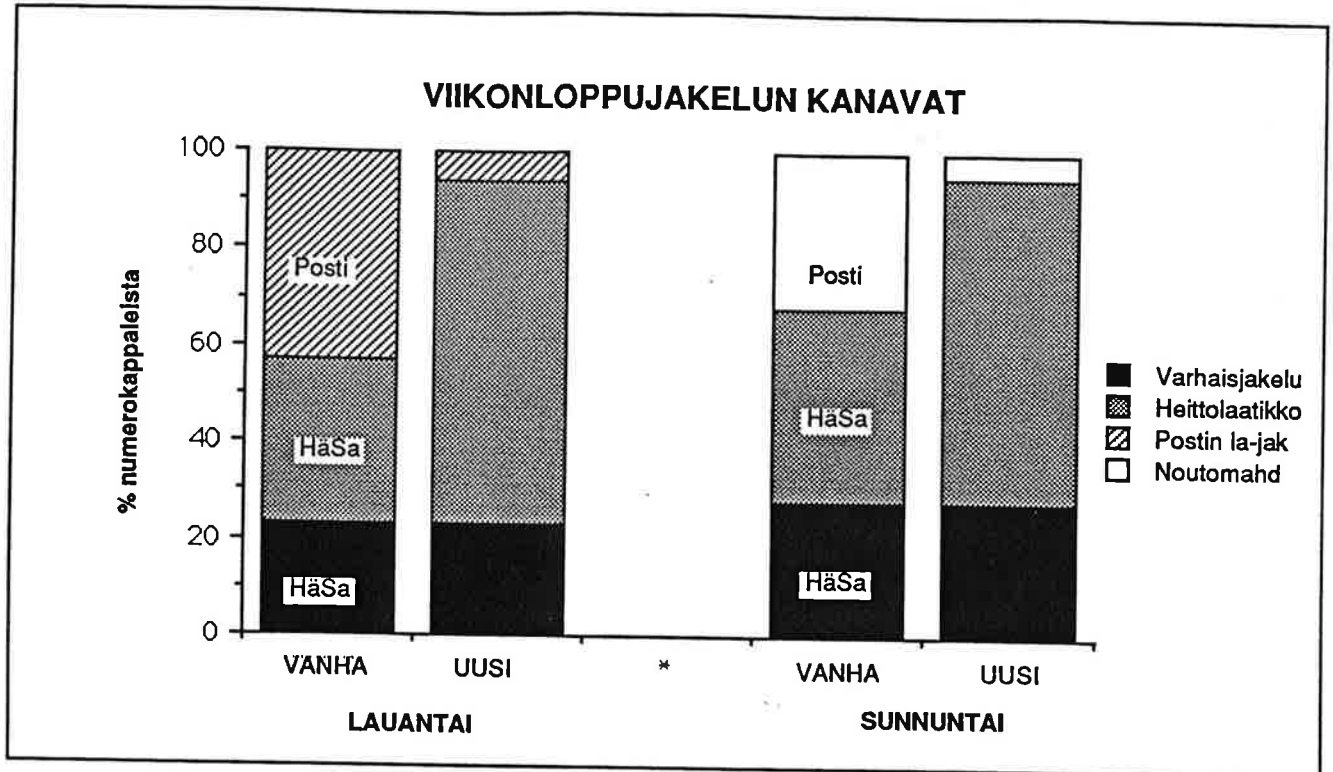
lehtimäärän lisääntyminen pudottaa yksikkökustannuksia myös Hämeen Sanomien nykyiseen jakeluun verrattuna.

Jakeluun osallistuvat lehdet maksavat nykyisin lauantaijakelusta noin 1,15 mk numerokappaleelta. Kustannusten jakotapa ratkaisee, mitä ratkaisu merkitsee yksittäisille lehdille. Joka tapauksessa kaikki osallistuvat lehdet säästävät lauantamaksuissa. Sunnuntain kuljetuksesta ja noutopostista lehdet nykyään maksavat noin 0,36 mk numerokappaleelta. Parantuva palvelutaso merkitsee sunnuntaina lehdille lisämaksuja. Sunnuntaimaksut jäävät kuitenkin postin ns. normaaleja sunnuntaimaksuja (noin 1,51 mk numerokappaleelta) pienemmiksi.

Uudella ratkaisulla parannetaan huomattavasti nykyistä sunnuntaijakelun palvelutasoa.

Kuvassa 1 on esitetty viikonloppujakelutilanteen muuttuminen. Lauantaijakelu muuttuu valtaosaltaan heittolaatikkopakeluksi laatikkoryhmien yhteyteen sijoitettuihin yhteislaatikoihin, jolloin pistojen karsimisen takia joidenkin talouksien noutomatkat saattavat pidentyä. Jakeluajankohta muuttuu aikaisemmaksi niiden talouksien osalta, jotka nykyään saavat lehtensä postin jakelussa. Lähtökohtana muutoksia suunniteltaessa oli periaate, että palvelutaso, joka nykyisin riittää paikalliselle lehdelle, riittää myös muille. Lisäksi katsottiin, että muutokset eivät olennaisesti huononna lauantaijakelun palvelutasoa ja että sunnuntaijakelun palvelutason huomattava paraneminen kompensoi lauantaian tilannetta. Sunnuntaisin jakamatta jäävien lehtien osuus pienenee 32 %:sta 6 %:iin.

Vaikka Hauhon kunnassa viikonloppujakelua kehitetään, pystytään nykyisten jakelureittien päällekkäisyyksien takia kokonaiskustannuksissa säästämään. Säästöistä hyötyvät sekä posti että lehdet. Kun jakelu siirtyy Hämeen Sanomille, poistuu valtion kuljetustuki, joka on nykyisin viikonlopulta noin 1000 mk.

Kuva 1. Hauhon nykyisen ja suunnitellun viikonloppujakelun jakelutavat ja kustannukset. Kustannuksissa ei ole mukana varhaisjakelun kustannuksia.

3.2 Kuorevesi

Sijainti	Hämeen lääni
Maapinta-ala	334,2 km ²
Asukasmäärä	3027
Talouksien määrä	1206
Asukastiheys	9,6 asukasta/km ²
Taajama-aste	47,2 %
Taajamat	Halli 1513 asukasta, n. 642 taloutta
Talouksia taajamissa	n. 642
Talouksia haja-asutusalueilla	n. 564
Postitoimipaikkoja	3

Nykytilanne

Sanomalehdet, jotka tarvitsevat viikonloppujakelua:

- Aamulehti (AL)
- Keskisuomalainen (KSML)
- Kuorevesi-Mänttä-Vilppula (KMV) ja
- Koillis-Häme (KH) ja
- Maaseudun tulevaisuus (MT) ja
- Helsingin Sanomat (HS)
- Uusi Suomi (US)

Varhaisjakelu

Hallissa on postin hoitama varhaisjakelu, jossa jaetaan lauantaisin 1191 ja sunnuntaisin 564 lehteä 755 talouteen. Jakelussa on kaksi kierrosta, joista ensimmäisellä ovat mukana AL, KSML, KMV, KH ja toisella helsinkiläiset ja muut etäämpää tulevat lehdet.

Aamulehden kuljetusreitti

Aamulehden kuljetusreiteistä yksi kulkee Kuoreveden alueella. Kuljetuksesta jätetään kunnan alueelle 540 Aamulehteä, joista suuri osa menee varhaisjakeluun, osa postitoimipaikkoihin postin jakeluun ja osa, 65 numerokappaletta, jätetään reitin varrella oleviin yhteislaatikoihin.

Postin linjat

Postin verkko toimii lauantaisin arkipäivien tapaan. Jakelussa on 1126 numerokappaletta 564 talouteen. Sunnuntaisin on postitoimipaikoista noudettavissa 382 numerokappaletta. Lisäksi linja-autoreitillä jätetään 24 numerokappaletta yhteislaatikoihin.

Viikonlopun kehittämistavoitteet: Sunnuntaijakelun palvelutason parantaminen.

Kehitysratkaisu

1. Aamulehden reitti säilytetään ennallaan, siihen lisätään 3 jättöpaikkaa
2. Sunnuntaipalvelua parannetaan yhdellä sopimuspohjaisella jakelureitillä

Kehitysratkaisun kustannusvaikutuksia on tarkasteltu taulukossa 2.

Taulukko 2. Kuoreveden nykyisen ja suunnitellun viikonloppujakelun kustannukset. Heittolaatikko-jakelussa on ilmoitettu vain heittolaatikoihin jaettava lehtimäärä. *-merkityt yksikkökustannukset on kuitenkin saatu jakamalla kustannukset koko kuljetettavalla lehtimäärällä.

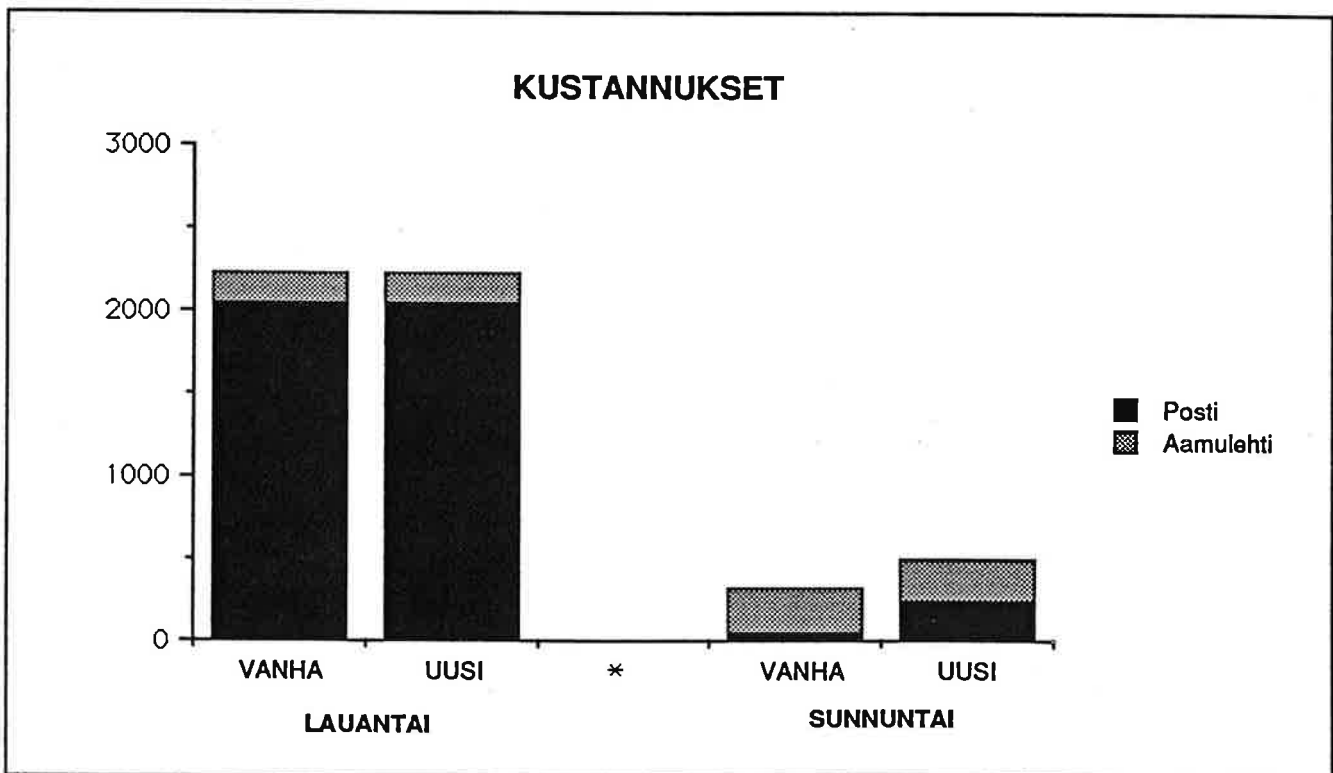
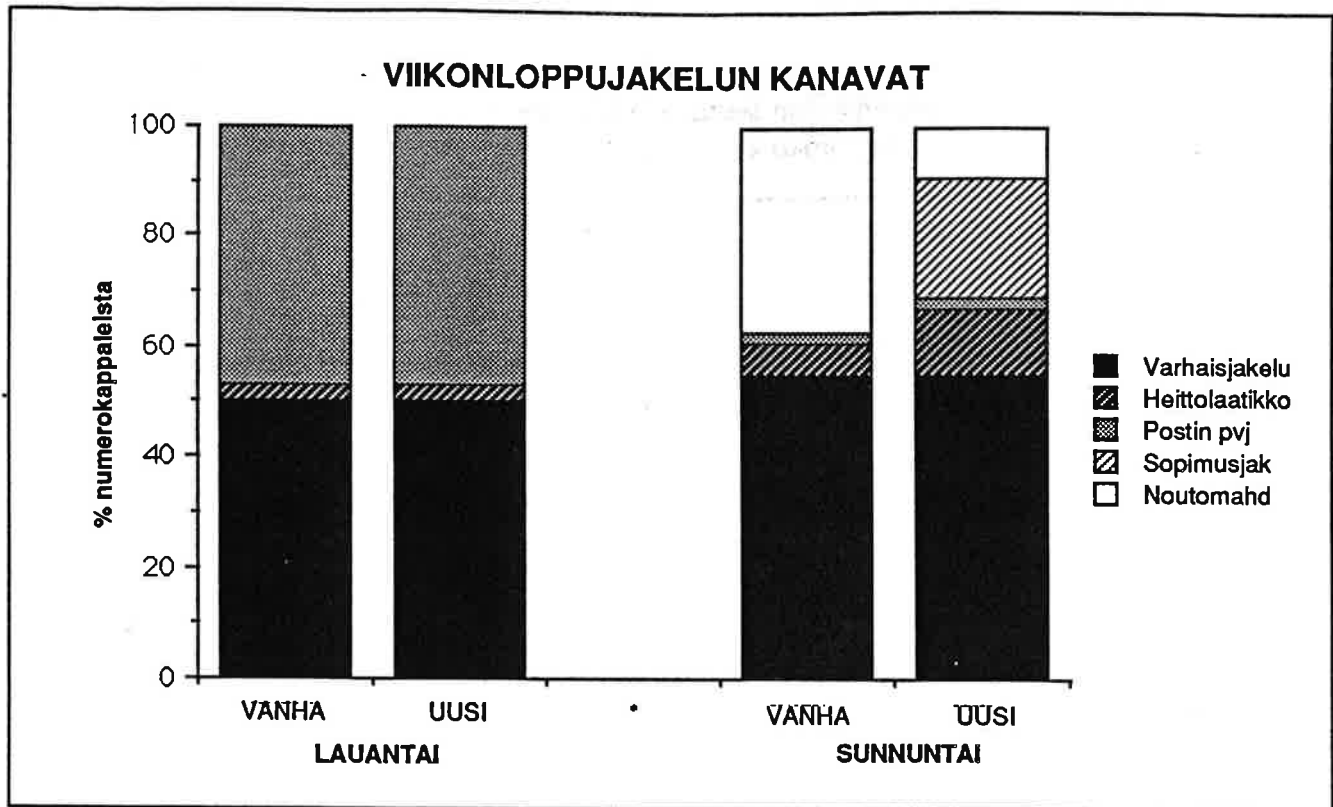
KUOREVESI NYKYTILANNE				RATKAISUVAIHTOEHTO						
LAUANTAI				LAUANTAI						
	Heittol	Postin pvj	Yht.		Heittol	Postin pvj		Yht.		
Numerokpl	65	1126	1191	Numerokpl	65	1126		1191		
Reitin pit km	50	315	365	Reitin pit km	50	315		365		
Kust/pv mk	183	2049	2232	Kust/pv mk	183	2049		2232		
Kust/kpl mk	0,34*	1,82	1,87	Kust/kpl mk	0,34*	1,82		1,87		
Kust/km mk	3,66	6,50	6,12	Kust/km mk	3,66	6,50		6,12		
SUNNUNTAI				SUNNUNTAI						
	Heittol	Noutomahd	Linja-auto	Yht.		Heittol	Noutomahd	Linja-auto	Sopimusjak	Yht.
Numerokpl	65	382	24	471	Numerokpl	123	94	24	230	471
Reitin pit km	50		14	64	Reitin pit km	50		14	83	147
Kust/pv mk	264		24	288	Kust/pv mk	264		24	190	478
Kust/kpl mk	0,49*		1,00	0,61	Kust/kpl mk	0,49*		1,00	0,83	1,01
Kust/km mk	5,28		1,71	4,50	Kust/km mk	5,28		1,71	2,29	3,25

1. Aamulehdellä on Kuoreveden alueella yksi kuljetusreitti, josta jätetään lehtiä heittolaatikoihin. Kuljetusreitin kokonaispituus on 50 km ja sen varrella on 9 yhteislaatikkoa, joihin sekä lauantaina että sunnuntaina jaetaan 65 Aamulehteä. Lisäämällä 3 jättöpaikkaa voitaisiin jaettava lehtimäärää lisätä sunnuntaisin 58:lla, jolloin näiden lehtien kohdalla noutomatkat lyhenisivät. Nykyisin ne ovat sunnuntaisin noudettavissa postitoimipaikasta. Järjestelystä ei aiheudu merkittäviä lisäkustannuksia.

2. Lähes 400 lehteä jää jakamatta sunnuntaina. On selvää, että nykyisten postinjakajanlinjojen pohjalta jakelua ei kustannussyistä kannata suunnitella. Vähäisen lehtimäärän vuoksi ratkaisun kokonaiskustannukset on pystyttävä pitämään pieninä. Ratkaisumahdollisuutena on takseilla tapahtuva, erilliseen kuljetussopimukseen perustuva jakelu, joka toteutettaisiin lauantaijakelua suppeampana. Noin 83 km pitkällä jakelukierroksella voitaisiin jakaa noin 230 lehteä. Jakelukierroksesta on tällöin pistot karsittu pois ja noutomatkat yksittäisten talouksien kohdalla saattavat olla jopa 5 km yhteen suuntaan. Jakelun kustannukset ovat noin 190 mk. Jakelukierroksen ulkopuolelle jää noudettavaksi vielä 94 lehteä. Näiden jakelu vaatisi toisen jakelulenkin.

Lauantaijakelu ja sen kustannukset pysyvät ennallaan. Sunnuntaijakelun kokonaiskustannukset kasvavat 190 markkaa, joka siis aiheutuu taksilenkistä. Postin organisoima jakelulenkki hinnoitellaan siten, että kustannukset katetaan. Koska taksilenkin yksikkökustannukset ovat vain 0,83 mk numerokappaleelta, lehdille tulevat maksut jäävät selvästi alle sunnuntain normaalimaksun.

Suunniteltu ratkaisu parantaa sunnuntain palvelutasoa pienentämällä postitoimipaikoista noudettavien lehtien määrää 37 %:sta 9 %:iin. Tosin joillekin taksilenkin palvelemille talouksillekin jää vielä pitkäköjä noutomatkvoja. Vähäisen lehtimäärän vuoksi parempaa palvelutasoa lehdille kohtuullisin maksuin on vaikea toteuttaa, jos kuntaa ei saada osallistumaan kustannusten maksamiseen.

Kuva 2. Kuoreveden nykyisen ja suunnitellun viikonloppujakelun jakelutavat ja niiden kustannukset. Kustannuksissa ei ole varhaisjakelun kustannuksia.

3.3 Kiuruvesi

Sijainti	Kuopion lääni
Maapinta-ala	1335,1 km ²
Asukasmäärä	12066
Talouksien määrä	4050
Asukastiheys	9,0 asukasta/km ²
Taajama-aste	42,2 %
Taajamat	Kirkonkylä, 5090 asukasta, n. 1710 taloutta
Talouksia taajamissa	n. 1710
Talouksia haja-asutusalueilla	n. 2340
Postitoimipaikkoja	13

Nykytilanne

Sanomalehdet, jotka tarvitsevat viikonloppujakelua: Savon Sanomat (SS)
 Iisalmen Sanomat (IS)
 Maaseudun Tulevaisuus (MT) ja
 Helsingin Sanomat (HS)
 Uusi Suomi (US)

Varhaisjakelu

Kiuruveden kirkonkylässä on postin hoitama varhaisjakelu, jossa viikonloppuisin on kaksi kierrosta. Ensimmäisellä kierroksella jaetaan SS ja IS ja toisella HS ja US ja MT. Jakelussa on lauantaisin lehtiä 2317 ja sunnuntaisin 2377.

Postin linjat

Postin lauantaijakelussa on numerokappaleita 2143 ja palvelutaso on arkipäivien tasoa. Lisäksi heitto-laatikkojakelussa on 80 numerokappaletta ja postitoimipaikoista noudettavissa 60 numerokappaletta. Sunnuntaisin postin järjestämässä sopimusjakelussa jaetaan 699 numerokappaletta. Sopimuslinjoja on kaksi, joista toisessa jaetaan vain Savon Sanomia ja Iisalmen Sanomia. Heittolaatikkojakelu toimii lauantain tapaan ja postitoimipaikoista on noudettavissa 900 numerokappaletta.

Viikonlopun kehittämistavoitteet: Sunnuntaijakelun palvelutason parantaminen.

Kehitysratkaisu: Sunnuntaipalvelua parannetaan kolmella sopimus pohjaisella jakelureitillä, joilla myös korvataan nykyinen jakelu.

Taulukko 3. Kiuruveden nykyisen lauantaijakelun ja suunnitellun sunnuntaijakelun kustannukset.

KIURUVESI		
	LAUANTAI	SUNNUNTAI
	Postin pvj	Sopimusjak
Numerokpl	2143	1679
Reitin pit km	1134	623
Kust/pv mk	4810	1528
Kust/kpl mk	2,24	0,91
Kust/km mk	4,24	2,45

Nykyään noin 900 numerokappaletta jää sunnuntaisin jakamatta. Sunnuntaille tehdyssä suunnitelmassa on kolme jakelureittiä, jotka kattavat kunnan koko haja-asutusalueen. Suunnitelmat on tehty "puhtaalle paperille" eli nykyiset linjat ja reitit on suunniteltu lopetettavan. Ajettavia pistoja on karsittu siten, että pistoista ajetaan vain ne, joissa ajettavaa kilometriä kohti on vähintään 5 lehteä. Ajokilometrit on näin saatu putoamaan lähes puoleen lauantaihin verrattuna.

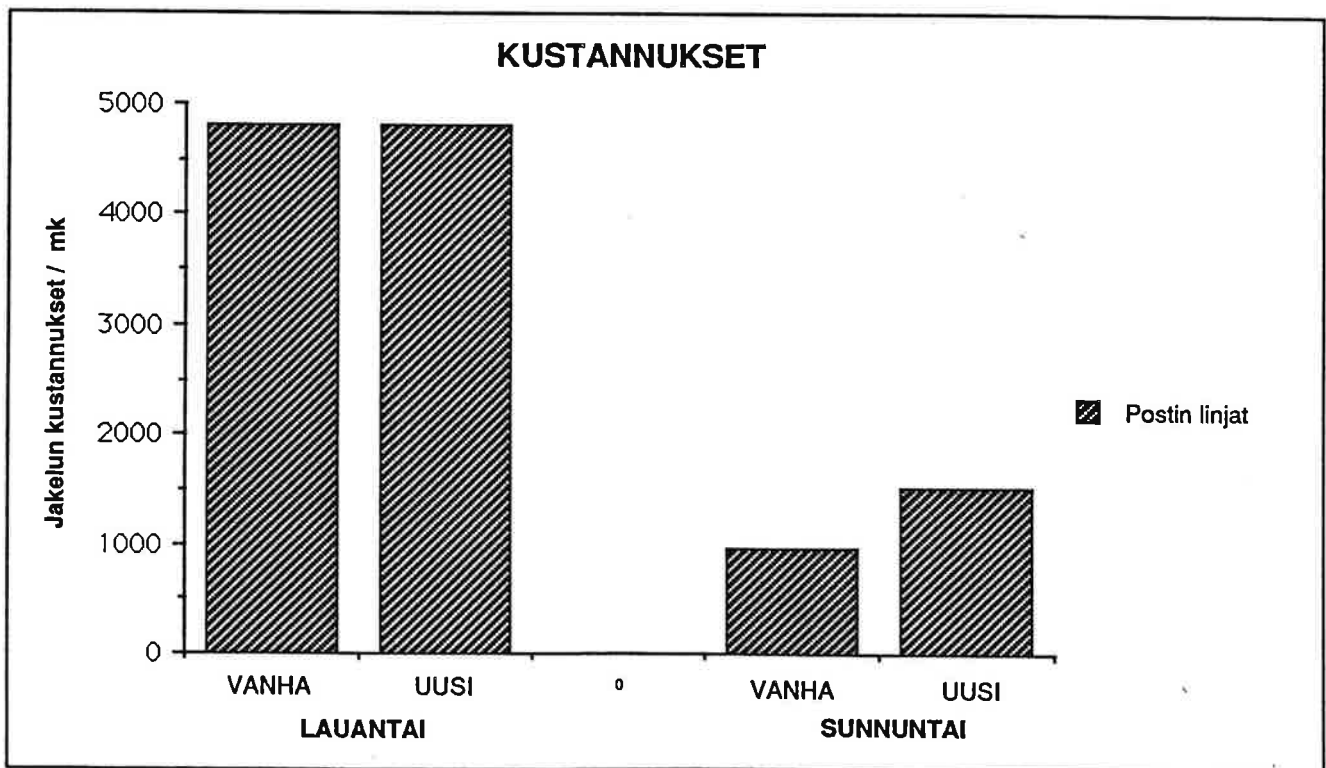
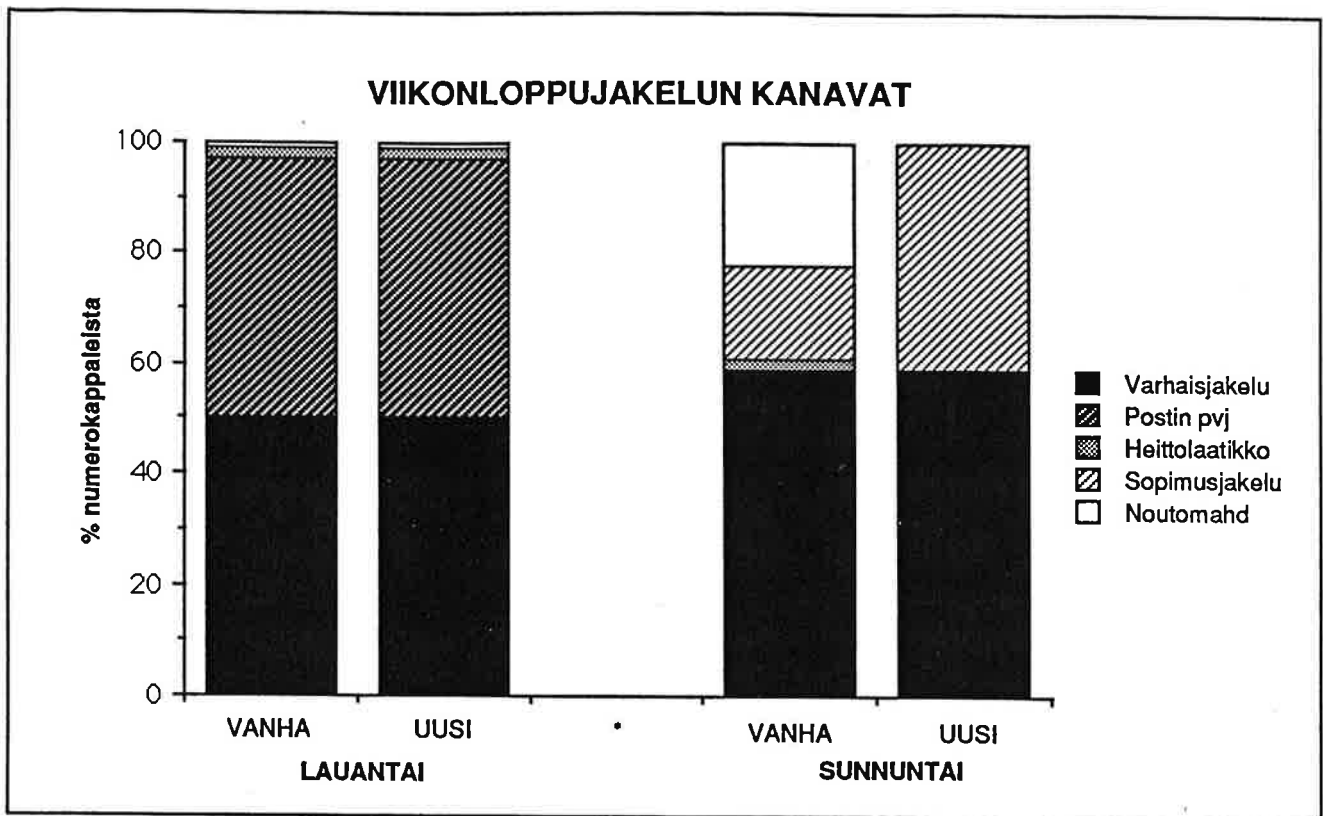
Sunnuntaijakelun kokonaiskustannukset ovat 1528 mk ja yksikkökustannukset 0,91 mk numerokappaleelta eli se on yksikkökustannuksiltaan huomattavasti nykyistä lauantaijakelua edullisempaa.

Kunta osallistuu Kiuruveden sunnuntaijakelun kehittämiseen. Kustannukset jaetaan puoliksi kunnan ja mukaan tulevien lehtien kesken. Lehtien keskinäinen osuus jaetaan kappalemäärän perusteella eli painoa ja peittoprosenttia ei kustannusten jaossa oteta huomioon.

Sunnuntain kokonaiskustannukset nykyiseen verrattuna ovat noin 570 mk korkeammat. Koska kunta osallistuu noin 750 mk:lla sunnuntain jakelukustannuksiin, eivät lehtien kokonaisuusmaksut sunnuntailta ainakaan valtalehtien osalta (osallistuvat nykyisinkin sopimusjakeluun) merkittävästi muutu.

Käytännön järjestelyinä uudessa sunnuntaijakelussa - kuten myös useissa muissa Itä-Suomen uusissa sunnuntaijakeluissa - on erillisten viikonloppujättälaatikoiden pystyttäminen. Postinsaajien pystyttämät heittolaatikot numeroidaan ja lehtien osoitteisiin merkitään normaalin jakeluosoitteen lisäksi heittolaatikon numero. Valtalehdet niputtavat lehtensä heittolaatikoittain. Lehdet, joita on jaossa vain vähän, niputetaan jättöjärjestykseen ja osoitteisiin merkitään laatikon vaihtuminen. Sunnuntain lehdet saataan toimittaa eri postitoimipaikkaan kuin arkena (tyypillisesti keskustaan, josta jakelureitit alkavat).

Kiuruvedellä viikonloppujakelun kehittäminen on jo toteutusvaiheessa, joten kustannustiedot ovat melko tarkkoja. Sunnuntaijakelu aloitetaan kevään 1989 kuluessa. Kunnan osallistuminen jakelun kustannuksiin varmistettiin suunnitteluvaiheessa ottamalla yhteyttä kunnanvaltuutettuun ja valtuustoryhmään. Asia lähti liikkeelle valtuustoaloitteena, joka sitten valtuustossa hyväksyttiin.

Kuva 3. Kiuruveden nykyisten ja suunniteltujen viikonloppujakeluiden jakelutavat ja kustannukset. Kustannuksissa ei ole mukana varhaisjakelun kustannuksia

3.4 Pietarsaaren alue

Nykytilanne

Pietarsaaren alueella (ei pelkästään Pietarsaaren kunnassa) tarkasteltiin sunnuntaijakelun järjestämistä haja-asutusalueelle, jossa sunnuntaijakelua ei vielä ole. Tyypillistä tämän seudun haja-asutusalueilla on, että lauantaijakelu toimii arkipäivien tapaan ja sunnuntaina lehdet ovat heittolaatikkopakelussa tai postitoimipaikasta noudettavissa.

Taajamissa on 6- tai 7-päiväinen, postin hoitama varhaisjakelu. Alueen ruotsinkieliset lehdet ilmestyvät tyypillisesti kuutena päivänä, ja paikkakunnilla, joilla ne ovat hallitsevia, varhaisjakelutkin on yleensä järjestetty vain kuutena päivänä. Tällaisilla alueilla on sunnuntaisin yleensä järjestetty erilliskanto, joka aloitetaan varhaisjakelua muutama tunti myöhemmin, jolloin myös etäämpää tulevat lehdet ehtivät mukaan.

Vaasan postipiirin alueella oli vuoden alussa 17 kuntaa, joissa ei ole lainkaan varhaisjakelua. Varhaisjakelu on alueella muutenkin suhteellisen uutta, esimerkiksi vielä sanomalehtien varhaisjakelusuunnitelmaa tehtäessä varhaisjakelut olivat Pohjanmaalla maaseudun kuntakeskuksissa harvinaisia. Varhaisjakelun puuttuminen ei viikonloppujakelujen järjestämisen kannalta kuitenkaan ole ongelma vaan paremminkin etu, sillä tällöin myös alueen valtalehdet ovat mukana viikonloppuna järjestettävällä jakokierroksella.

Viikonloppujakelun kehittämistavoitteet: Sunnuntaijakelun toteuttaminen haja-asutusalueilla.

Kehitysratkaisu

Haja-asutusalueille on suunniteltu erillinen postin hoitama sunnuntaijakelu, joka palvelutasoltaan vastaa arkipäiviä. Jakelu aloitetaan aamupäivällä, jolloin maakuntalehtien lisäksi mukaan ehtivät myös muualla ilmestyvät lehdet. Taulukossa 4 esitetyt kustannukset perustuvat työsopimussuhteisten yksipäiväisten jakajien palkkaamiseen.

Taulukko 4. Pietarsaaren alueelle suunniteltujen sunnuntaijakelujen kustannukset.

PIETARSAARI, SUNNUNTAI	
Numerokappaleita	5328
Reittien pituus km	630
Kustannukset/pv mk	6059
Kustannukset/kpl mk	1,16
Kustannukset/km mk	9,62
Nrokpl/talous	1,60

Sunnuntaijakelun kustannusten jaossa käytetään Sava-jakoavainta, jolloin maksuiksi muodostuu 0,93 - 1,55 mk numerokappaleelta. Kappalemaksultaan edullisimmaksi jakelu tulee alueen valtalehdille, joiden peittoprosentti alueella on suuri ja jotka muodostavat noin 75 % jaettavasta lehtimäärästä. Kalleimmat maksut ovat postin sunnuntailta perimän normaalimaksun luokkaa. Keskimääräinen kustannus numerokappaleelta on 1,16 mk.

Pohjanmaan erityispiirteenä on suuri lehtimäärä taloutta kohti. Pietarsaaren suunnitellussa sunnuntaijakelussa on 1,6 lehteä taloutta kohti, mikä on alueelle hyvin tyypillinen määrä. syynä lehtimäärään on toisaalta kaksikielisyys, toisaalta useiden, melko tasavahvojen lehtien leviäminen alueelle.

3.5 Suomussalmi

Sijainti	Oulun lääni
Maapinta-ala	5277,7 km ²
Asukasmäärä	13147
Talouksien määrä	3793
Asukastiheys	2,5 asukasta/km ²
Taajama-aste	45,9 %
Taajamat	Kirkonkylä 1160 asukasta, n. 340 taloutta Siikaranta 1011 asukasta, n. 290 taloutta Ämmänsaari 3870 asukasta, n. 1120 taloutta
Talouksia taajamissa	n. 1750
Talouksia haja-asutusalueilla	n. 2043
Postitoimipaikkoja	18

Nykytilanne

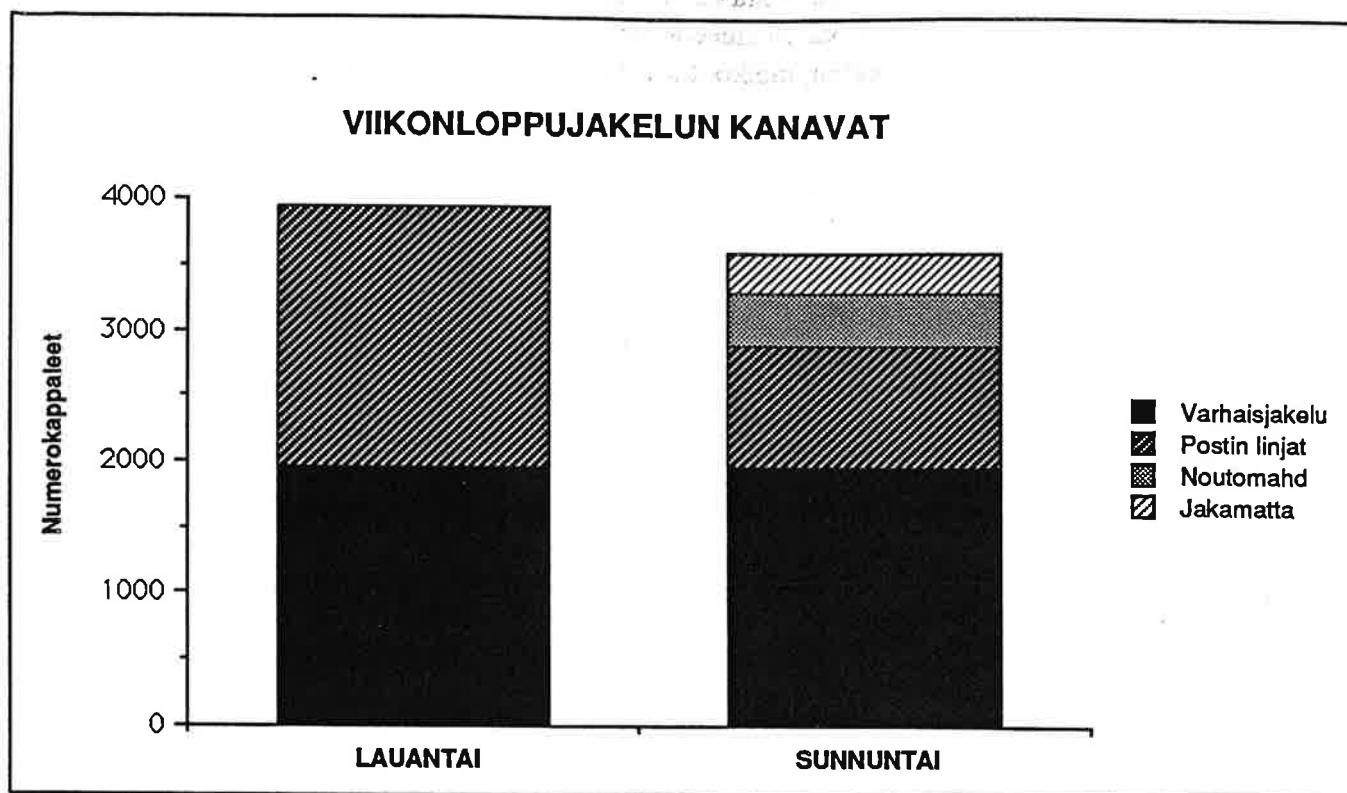
Sanomalehdet, jotka tarvitsevat viikonloppujakelua:	Kainuun Sanomat Kaleva Kansan Tahto (la) Maaseudun Tulevaisuus (la) Helsingin Sanomat
---	---

Varhaisjakelu

Kirkonkylässä ja Ämmänsaassa on postin hoitama varhaisjakelu, jossa jaetaan 2300 talouteen sekä lauantaina että sunnuntaina 1950 lehteä. Lehtimäärissä on mukana toinen jakelukierros, jossa jaetaan Helsingissä ilmestyvät lehdet noin kello 11.00 alkaen.

Postin linjat

Lauantaijakelun laajentamisen jälkeen postinjakajan ja -jakelulinjoilla sekä autolinjoilla jaetaan noin 1980 numerokappaletta. Palvelutaso vastaa tällöin lähes arkipäivien tasoa. Sunnuntaisin autolinjoilla jaetaan 930 numerokappaletta, noin 420 on noudettavissa postitoimipaikoista ja 300 jää jakamatta.

Kuva 4. Suomussalmen viikonloppujakelun jakelutavat.

Viikonloppujakelun kehittämistavoitteet: Lauantaijakelun toteuttaminen nykyisiä suunnitelmia edullisemmin

Kehitysratkaisu (osaratkaisu)

Lauantaiksi suunnitelluista neljästä jakajanlinjasta ja yhdestä jakelulinjasta muodostetaan kaksi sopimus pohjaista jakelulinjaa. Ratkaisun kustannukset selvitetään sekä nykyisellä palvelutasolla että pistoja karsimalla.

Vuonna 1988 lauantaisin 416 taloudelle ja sunnuntaisin 753 taloudelle ei ollut järjestetty jakelua. Näistä lähes kaikilla oli lauantaisin mahdollisuus noutaa lehti postitoimipaikasta, kun taas sunnuntaina yli 300 taloudella ei ollut edes noutomahdollisuutta.

Vuodelle 1989 on tehty suunnitelmat, joissa lauontain palvelutaso nostetaan arkipäivien tasolle. Suunnitelmassa lauantaijakelua laajennetaan nykyisin lauantaisin toimimattomien postinjakajan- ja postinjakelulinjojen alueille. Järjestelyn lisäkustannukset lauontailta ovat 2694 mk. Yksikkökustannukset ovat 6,91 mk numerokappaleelta (taulukko 5).

Taulukko 5. Suomussalmelle suunnitellun lauantaijakelun laajennuksen sekä kahden sopimusjakelinjan (Linja 1 ja 2) kustannukset. L = nykyisellä palvelutasolla ja S = pistoja karsimalla.

SUOMUSSALMI					
LAUANTAI					
	Laajennus	Linja1 L	Linja2 L	Linja1 S	Linja 2 S
Numerokpl	390	109	246	109	246
Reitin pit km	695	172	224	166	206
Kust/pv mk	2694	351	468	340	435
Kust/kpl mk	6,91	3,22	1,90	3,12	1,77
Kust/km mk	3,88	2,04	2,09	2,05	2,11

Nykyisten suunnitelmien yksikkökustannukset ovat korkeat. Vaihtoehtona nykyisille suunnitelmille selvitettiin jakajan- ja jakelinjojen yhdistämisten vaikutuksia yksikkökustannuksiin. Ratkaisussa viidestä nykyisestä linjasta muodostettiin kaksi uutta. Suunniteltujen linjojen yksikkökustannukset nykyisellä palvelutasolla ovat 3,22 mk ja 1,90 mk numerokappaleelta. Pistoja karsimalla päästäisiin 3,12 mk:n ja 1,77 mk:n yksikkökustannuksiin (taulukko 5).

Postin nykyisten linjojen käyttö viikonloppuisin pelkästään lehtien jakeluun on Suomussalmen kokoisessa harvaanasutussa kunnassa kallista. Suomussalmen kunta osallistuu lauantaijakelun laajentamiseen maksamalla lisäkustannuksista noin 85 %. Lehtien osuudeksi jää 1 mk numerokappaleelta. Selvitetyt vaihtoehdot osoittivat, että nykyisiä linjoja yhdistelemällä ja ehkä pistoja karsimalla yksikkökustannuksia pystyttäisiin selvästi pudottamaan. Linjojen yhdistämisen tarkoituksena ei ollut karsia ajokilometrejä, vaan muodostaa jakelusopimuksin hoidettavaan jakeluun sopivia ympyrälinjoja. Pienemmät yksikkökustannukset selittyvätkin jakelinjojen kilometrikorvauksiin pohjautuvista maksuerusteista. Vaikka yksikkökustannuksia pystytään jonkun verran pudottamaan, on selvää, että ilman kunnan osallistumista ei viikonloppujakelua pystytä toteuttamaan.

3.6 Sodankylä

Sijainti	Lapin lääni
Maapinta-ala	11795km ²
Asukasmäärä	10490
Talouksien määrä	3316
Asukastiheys	0,9 asukasta/km ²
Taajama-aste	56,4 %
Taajamat	Kirkonkylä 5270 asukasta, n. 2377 taloutta
Talouksia taajamissa	n. 2377
Talouksia haja-asutusalueilla	n. 939
Postitoimipaikkoja	18

Nykytilanne

Sanomalehdet, jotka tarvitsevat viikonloppujakelua:

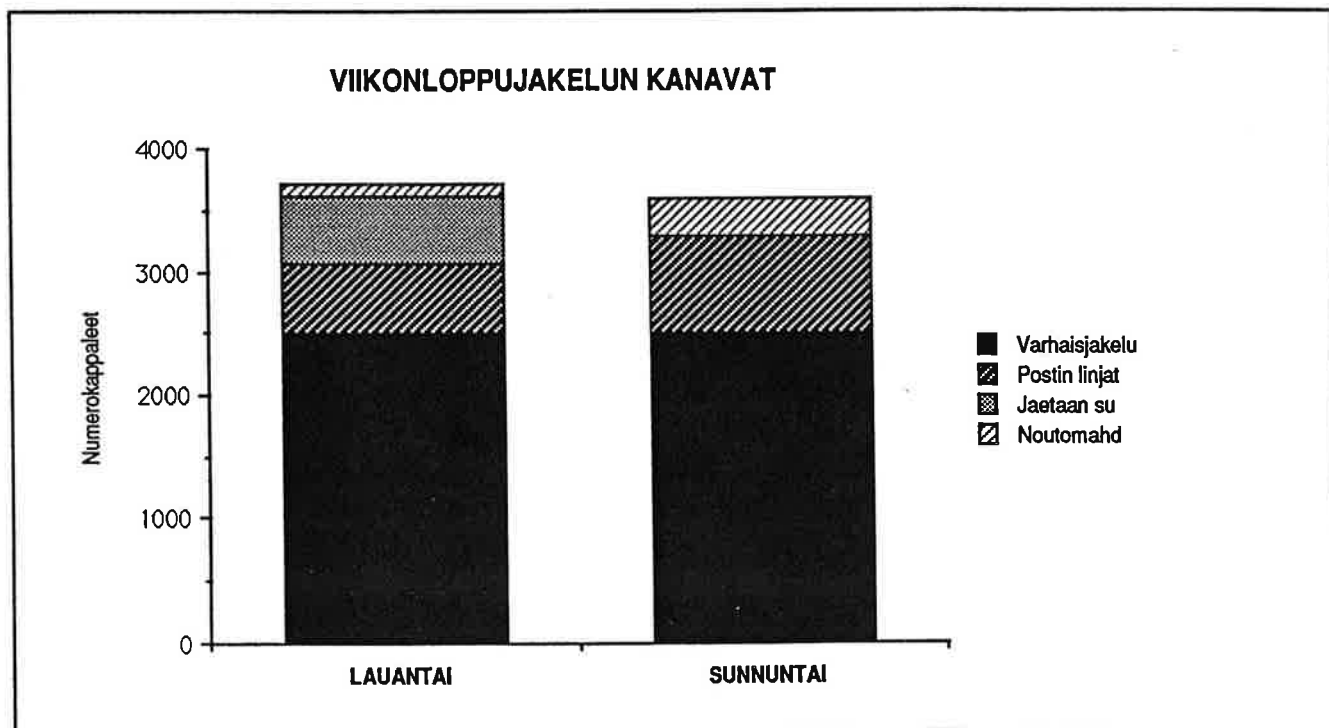
Lapin Kansa
Pohjolan Sanomat
Kaleva
Maaseudun Tulevaisuus (1a)
Helsingin Sanomat

Varhaisjakelu

Kirkonkylässä on Lapin Kansan hoitama varhaisjakelu, jossa jaetaan noin 2000 lehteä 2377 talouteen. Lisäksi varhaisjakelualueella posti jakaa sekä lauantaina että sunnuntaina päiväjakeluna n. 250 lehteä (Pohjoisen muut lehdet) ja iltapäiväjakeluna n. 250 muualta tulevaa lehteä.

Postin linjat

Posti jakaa lauantaina noin 580 numerokappaletta ja noin 100 on noudettavissa postitoimipaikoista. Noin 540 lauantaina ilmestyvää numerokappaletta jaetaan vasta sunnuntaina. Lisäksi sunnuntaina jaetaan 800 sunnuntain lehteä. Noin 300 jää noudettavaksi postitoimipaikoista. Helsingissä ilmestyvät lehdet saapuvat Rovaniemelle vasta n. klo 14. Haja-asutusalueilla ei ole erillistä iltapäiväjakelua, joten lehdet jaetaan vasta ilmestymispäivää seuraavana päivänä.

Kuva 5. Sodankylän viikonloppujakelun jakelutavat.

Taulukko 6. Sodankylässä toteutettujen sopimuslinjojen kustannukset.

SODANKYLÄ					
SUNNUNTAI					
	Linja1	Linja2	Linja3	Linja4	Linja5
Numerokpl	226	180	163	164	232
Reitin pit km	63	29	40	25	78
Kust/pv mk	170	166	144	121	173
Kust/kpl mk	0,75	0,92	0,88	0,74	0,75
Kust/km mk	2,70	5,72	3,60	4,84	2,22

Sodankylässä viikonloppuisin jakamatta jäävien lehtien osuus on pieni. Sen sijaan on yleistä, että lauantain lehdet jaetaan vasta sunnuntaina. Ratkaisuun on päädytty kustannussyistä. Kun sunnuntaina on jaettavana sekä lauantain että sunnuntain lehdet, jakelun yksikkökustannukset kilometrikorvauksiin perustuvissa jakeluissa ovat vain noin puolet erillisestä lauantai- ja sunnuntaijakelusta. Kylissä, joissa tämä on toteutettu, yksikkökustannukset ovat 0,75 - 0,92 mk numerokappaleelta. Kunnassa toteutettujen erillisten lauantaijakeluiden kustannukset ovat 1,20 - 1,60 mk numerokappaleelta. Viikonlopun sopimusjakeluissa palvelutaso vastaa postin päiväjakeluiden arkipäivien tasoa. Jakelut aloitetaan kello 9-10 aikoihin, joten jakelupäivänä ilmestyvät pääkaupunkiseudun lehdet eivät ole mukana.

Sodankylän suuresta pinta-alasta ja pienestä asukastiheydestä huolimatta viikonloppujakelu on pystytty toteuttamaan pienin yksikkökustannuksin. Selittävänä tekijänä on lehtien määrä suhteessa linjojen pituuksiin. Postin sopimuslinjoilla onkin 1,9 - 6,6 lehteä ajokilometriä kohti (taulukko 6), jolloin kilometrikorvauksiin perustuvissa jakeluissa päästään edullisiin yksikkökustannuksiin. Vaikka Sodankylä on harvaanasuttu, kunnan taajamarakenne mahdollistaa jakeluiden toteuttamisen edullisesti. Taajama-aste onkin tutkituista kunnista korkein. Taloudet sijaitsevat melko taajaan asutuissa kylissä, joiden oma, kyläkohtainen jakelu pystytään toteuttamaan pienillä ajokilometreillä. Toteutetut jakelulinjat ovatkin lyhyitä, 25 - 80 km. Kylien välit ovat lähes asumatonta aluetta, joilla toimivat vain kuljetukset. Kuljetuskustannuksia ei tässä selvityksessä ole kuitenkaan tarkasteltu.

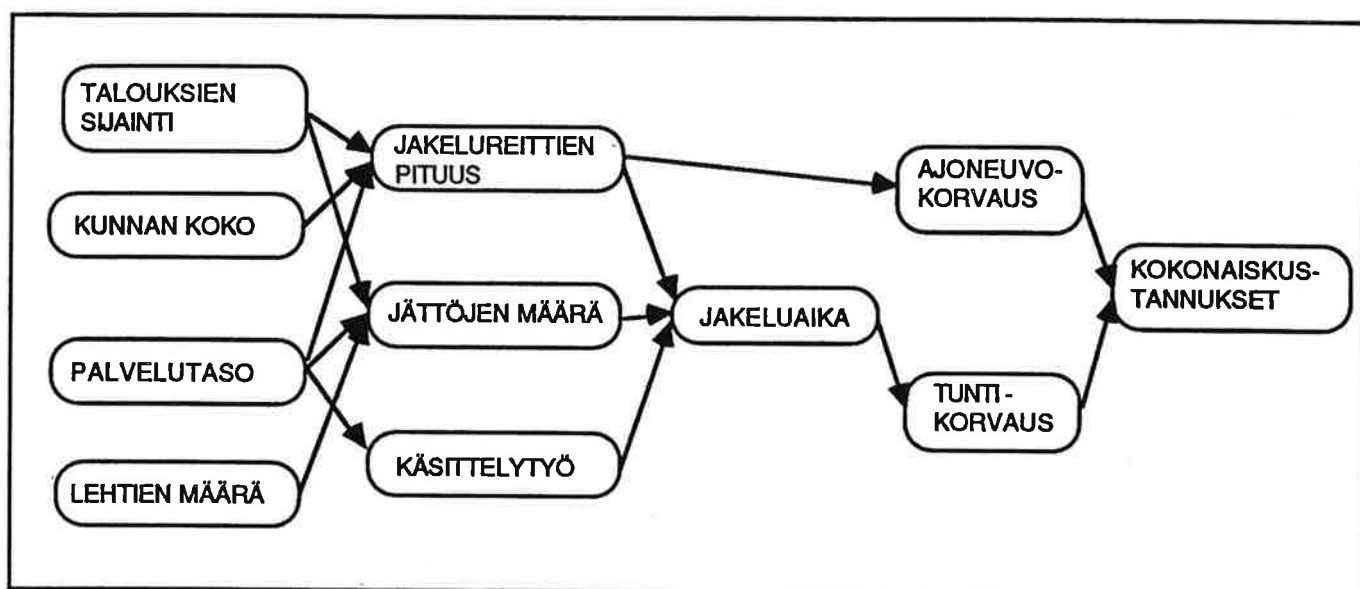
Lehtiä on vaikea saada mukaan kustannusvastaaviin jakeluihin, joiden kustannukset ylittävät postin normaalimaksun, ellei kyseessä ole lehdelle levikin lisäämisen kannalta tärkeä alue. Jos kunta ei tue viikonloppujakelua, lauantain lehtien jakaminen sunnuntaina on harvaanasutuilla alueilla yksi harvoista mahdollisuuksista toteuttaa viikonloppujakelu kohtuullisin kustannuksin. Yleensä toteutettu palvelutaso tyydyttää myös tilaajia.

4. YHTEENVETO TULOXSISTA

Jakelun konaiskustannuksiin vaikuttavia tekijöitä ovat

- kunnan koko
- tilattujen lehtien määrä
- talouksien sijainti
- palvelutaso

Näiden tekijöiden perusteella määräytyy jakelureittien pituus, jättojen määrä ja lehtien tarvitsema käsittelytyö, jotka puolestaan vaikuttavat jakeluun kuluvaan aikaan. Jakeluun käytettävän ajoneuvon kilometrikustannukset ja jakajan palkkakustannukset määräävät jakelun lopulliset kokonaiskustannukset. Kokonaiskustannuksiin vaikuttavat tekijät on esitetty kuvassa 6.

Kuva 6. Jakelukustannuksiin vaikuttavat tekijät.

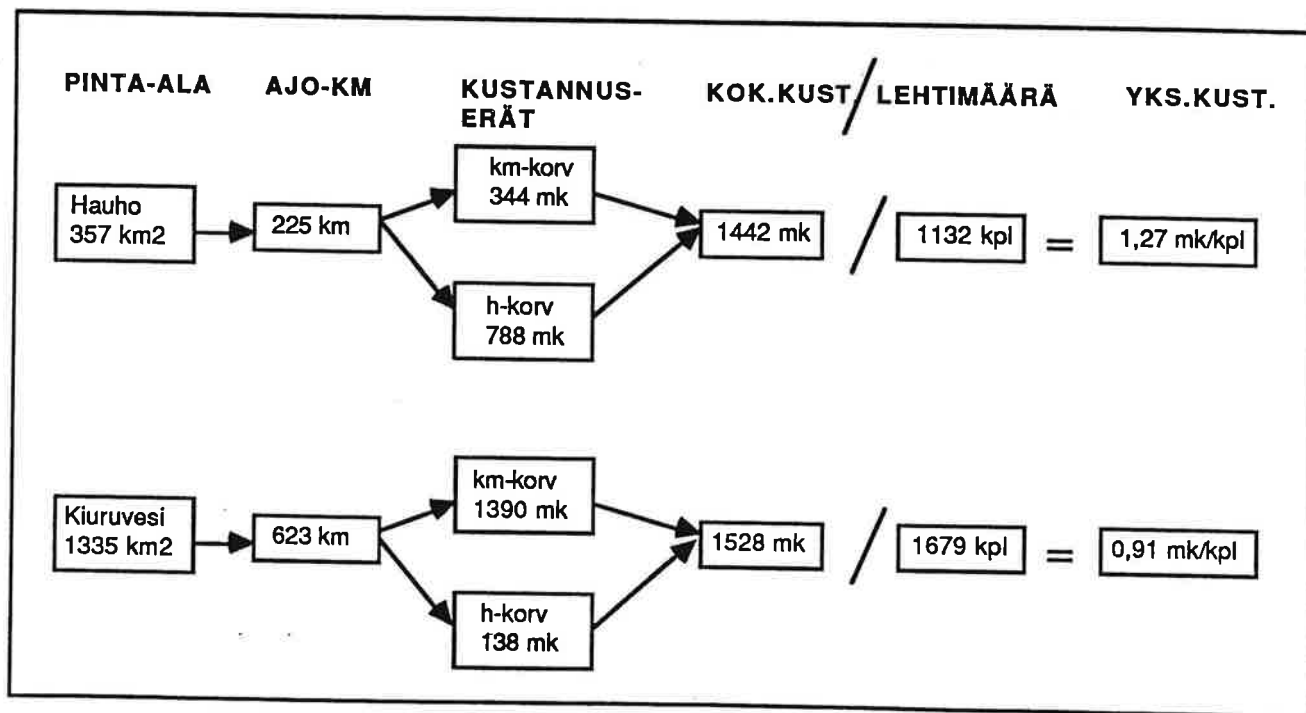
Vain Hauholla ja Kiuruvedellä tarkasteltiin palvelutasoltaan tasaista, koko kunnan kattavaa jakelua. Yksittäisten talouksien kohdalla noutomatkat tietysti saattavat vaihdella. Muissa kunnissa tarkasteltiin vain tietyn alueen osaratkaisua. Jakelun yksikkökustannuksia vertailtaessa onkin muistettava, että eri laajuiset ratkaisut eivät ole täysin vertailukelpoisia. Kokonaisratkaisut ovat yleensä yksikkökustannuksiltaan edullisia, kun otetaan huomioon sekä kuljetuksen että jakelun kustannukset. Toisaalta tiettyjen taajaan asuttujen alueiden osaratkaisuisissa voidaan päästä hyvinkin pieniin yksikkökustannuksiin. Tällöin ei yleensä kuljetuskustannuksia kuitenkaan ole otettu huomioon. Esimerkkeinä tämän tyyppisistä osaratkaisuisista ovat Sodankylän sunnuntaijakelut.

Tarkasteltujen lauantaijakeluiden kustannukset olivat 0,73 - 6,91 mk numerokappaleelta. Edullisinta jakelu oli Hauholla suunnitellussa laajennetussa heittolaatikkojakelussa ja kalleinta Suomussalmelle suunnitellussa laajennetussa postin jakelussa. Hauholla on keskimäärin 6,4 lehteä ajokilometrillä ja Suomussalmella vain 0,6. Yleisesti voidaan todeta, että jos jakelussa on lehtiä alle 2 ajokilometriä kohti, ei jakelua pysty kustannusvastaavana toteuttamaan alle nykyisten, normaalien lauantaimaksujen. Syynä on yksinkertaisesti se, että kilometrikustannuksiltaan edullisimpienkin jakelujen kustannukset ovat yli 2 mk kilometriltä.

Sunnuntaijakeluiden kustannukset olivat 0,74 - 1,32 mk numerokappaleelta. Yksikkökustannuksiltaan edullisimmat sunnuntaijakelut olivat Sodankylässä, jossa useissa kylissä jaettiin sunnuntaina kahden päivän lehdet. Kallein tutkituista jakeluista (sunnuntaijakelua ei ollut kaikissa kunnissa, esimerkiksi Suomussalmella) oli Hämeen Sanomien nykyinen heittolaatikkopaketti Hauholla, joka tosin oli Kiuruvedellä lukuunottamatta muita tutkittuja sunnuntaijakeluita laajempi. Sodankylän jakeluissa oli jopa 6,6 lehteä kilometriä kohti ja Hauhon nykyisessä jakelussa 4,9.

Kun verrataan Hauhon ja Kiuruveden sunnuntaijakelun kustannuksia, saadaan hyvä kuva siitä, mitkä ovat jakelun kokonais- ja yksikkökustannuksiin vaikuttavia avaintekijöitä. Hauholla on Hämeen Sanomien heittolaatikkopaketti ja Kiuruvedellä postin organisoima, kuljetussopimukseen perustuva jakelu. Jakelujen palvelutasossa ei ole eroa. Ajettavia pistoja on karsittu samoilla kriteereillä ja lehdet jaetaan yleensä useamman talouden yhteislaatikoihin.

Kuvasta 7 nähdään, että Kiuruvedellä, joka on pinta-alaltaan lähes neljä kertaa suurempi kuin Hauho, jakelureittien kokonaispituus on lähes kolminkertainen. Jakelujen kokonaiskustannukset ovat kuitenkin samaa suuruusluokkaa. Selityksenä ovat Kiuruvedellä yksityisten yrittäjien kanssa tehdyt edulliset kuljetussopimukset, joissa maksuperusteena ovat ajokilometrit. Henkilösivukustannukset jäävät pois, koska jakajat eivät ole palvelussuhteessa. Hauholla sitä vastoin on oma jakelu ja omat jakajat. Myös kustannukset numerokappaleelta ovat Kiuruveden jakelussa selvästi Hauhoa edullisemmat, koska jaettavia lehtiä on noin 50 % enemmän. Kustannukset ajokilometriltä ovat erilaisista maksuperusteista johtuen tietysti Kiuruvedellä huomattavasti edullisemmat.

Kuva 7. Jakelun kokonais- ja yksikkökustannuksiin vaikuttavat avaintekijät kahdessa kunnassa, jossa jakelun palvelutasossa ei ole eroa.

Viikonloppujakelua kehitettäessä jaettavien lehtien määrä on jakelun kustannuksiin olennaisesti vaikuttava tekijä, johon ei kuitenkaan paljoa pystytä vaikuttamaan. Haja-asutusalueilla jakelun kustannukset saadaan pidettyä kohtuullisina vain, jos kaikki lehdet osallistuvat jakeluun. Jos jaettavien lehtien määrä

ajokilometriä kohti siltikin on pieni, on jakelun toteuttaminen kohtuullisin kustannuksin vaikeaa. Ratkaisuja on kaksi. Jaettavien lehtien määrää jakelukertaa kohti voidaan kasvattaa jakamalla sunnuntaina sekä lauantain että sunnuntain lehdet. Toinen ratkaisu on tinkiä palvelutasosta karsimalla ajokilometrejä, jolloin noutamatkat pitenevät.

Lehtimäärän lisäksi jakelulinjojen pituus onkin toinen merkittävä kustannuksiin vaikuttava tekijä. Hauhon ja Kiuruveden esimerkit osoittavat, että joissain tapauksissa jakelureittien kokonaispituutta pystytään pienentämään ilman, että palvelutasoa joudutaan olennaisesti huonontamaan. Lähtötilanteena näissä esimerkeissä oli postin jakeluverkko arkipäivien laajuksena. Hauholle suunnitellut koko kunnan kattavat jakelureitit ovat kokonaispituudeltaan lähes puolet lyhyempiä kuin postin lauantaina käyttämä jakeluverkko. Vastaava tilanne on Kiuruvedellä, jossa sunnuntaille suunnitellut jakelulinjat ovat kokonaispituudeltaan vain puolet lauantain verkosta. Palvelutasoa ei merkittävästi ole huononnettu. Joitain pistoja on karsittu (alle 5 lehteä/km), ja lehdet jaetaan yhteislaatikoihin.

Yleisesti voidaan todeta, että viikonloppujakelu pystytään toteuttamaan postin arkiverkkoa pienemmillä ajokilometreillä ja samalla pienemmillä kustannuksilla. Viikonloppujakelujen kehittämisen kannalta tarkoituksenmukaisinta olisi suunnitella uudelleen postin nykyinen lauantaijakelu, joka on kallista ja postille usein tappiollista siitä huolimatta, että sitä tuetaan yleisellä kuljetustuella. Tuntuisi mielekkäältä hakea kustannuksiltaan kohtuullisia ratkaisuja lauantaijakeluun ja kohdistaa tuki niille alueille, joilla ei ole mahdollista toteuttaa viikonloppujakelua ilman tukea.

Taulukko 7. Tutkittujen kuntien viikonloppujakelun kustannus- ja palvelutasoa kuvaavat tunnusluvut.

	HAUHO	KUOREVESI	KIURUVESI	PIETSAARI	SSALMI	SSAL Laa	SSAL Supp	SODANKY
Pinta-ala	357	334	1335		5278			11795
Asukastih	11,4	9,6	9,0		2,5			0,9
Taajama-aste	40,1	47,2	42,2		45,9			56,4
LAUANTAI								
Jakelutapa	heittolaat	postin pvj	postin pvj		postin pvj	sopimusjak	sopimusjak	sopimusjak
Jättöpaikkoja/km	0,7	0,9				0,6	0,6	
Nrokpl	1437	1126	2143		390	355	355	138
Reittien pituus	225	315	1134		695	396	372	52
Kust/pv	1049	2049	4810		2694	819	775	184
Kust/nrokpl	0,73	1,82	2,24		6,91	2,31	2,18	1,33
Kust/km	4,66	6,50	4,24		3,88	2,07	2,08	3,54
Nrokpl/km	6,39	3,57	1,89		0,56	0,90	0,95	2,65
Nrokpl/talous	1,71	2,00			0,97	1,18	1,18	1,15
SUNNUNTAI								
Jakelutapa	heittolaat	sopimusjak	sopimusjak	postin s-jak				sopimusjak
Jättöpaikkoja/km	0,7		0,7					
Nrokpl	1132	230	1679	5238				163
Reittien pituus	225	83	623	630				40
Kust/pv	1442	190	1528	6059				144
Kust/nrokpl	1,27	0,83	0,91	1,16				0,88
Kust/km	6,41	2,29	2,45	9,62				3,60
Nrokpl/km	5,03	2,77	2,70	8,31				4,08
Nrokpl/talous	1,38	0,90		1,60				1,30

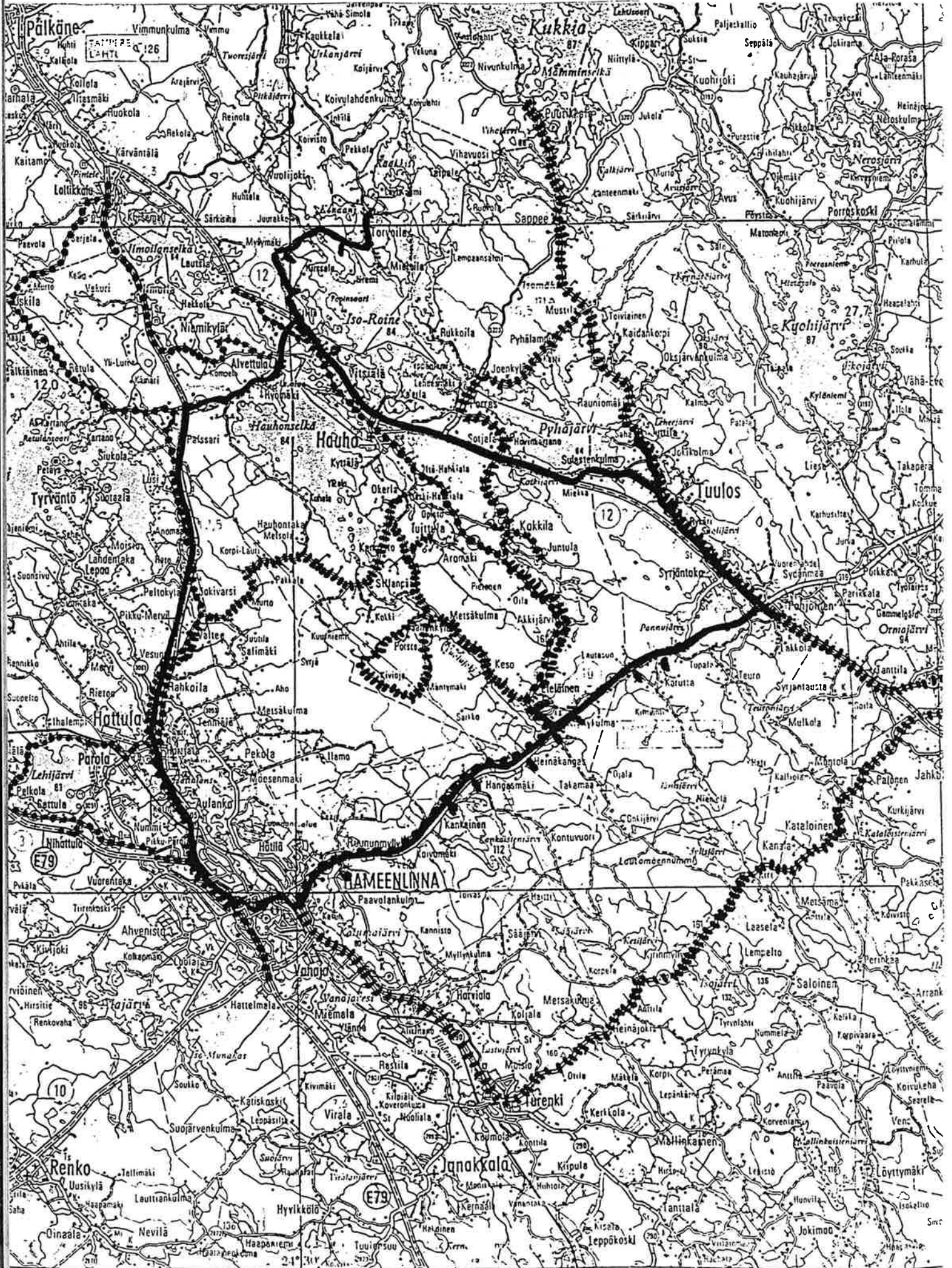
Paitsi paremmalla suunnittelulla myös hieman tinkimällä nykyisestä palvelutasosta voitaisiin lauantaijakelun kustannuksia karsia. Lauantaijakelussa saavutettavat kustannussäästöt parantavat huomattavasti mahdollisuutta järjestää sunnuntaijakelu. Viikonloppujakelua kehitettäessä kannattaakin pyrkiä sekä lauantain että sunnuntain kattavaan kokonaisratkaisuun. Edullisimpaan lopputulokseen päästään, jos suunnitelmat tehdään "puhtaalle paperille" eikä yritetäkään täydentää nykyisin toimivia lauantai- tai sunnuntaijakelua. Henkilöstökysymykset voivat kuitenkin asettaa suunnittelulle reunaehjoja.

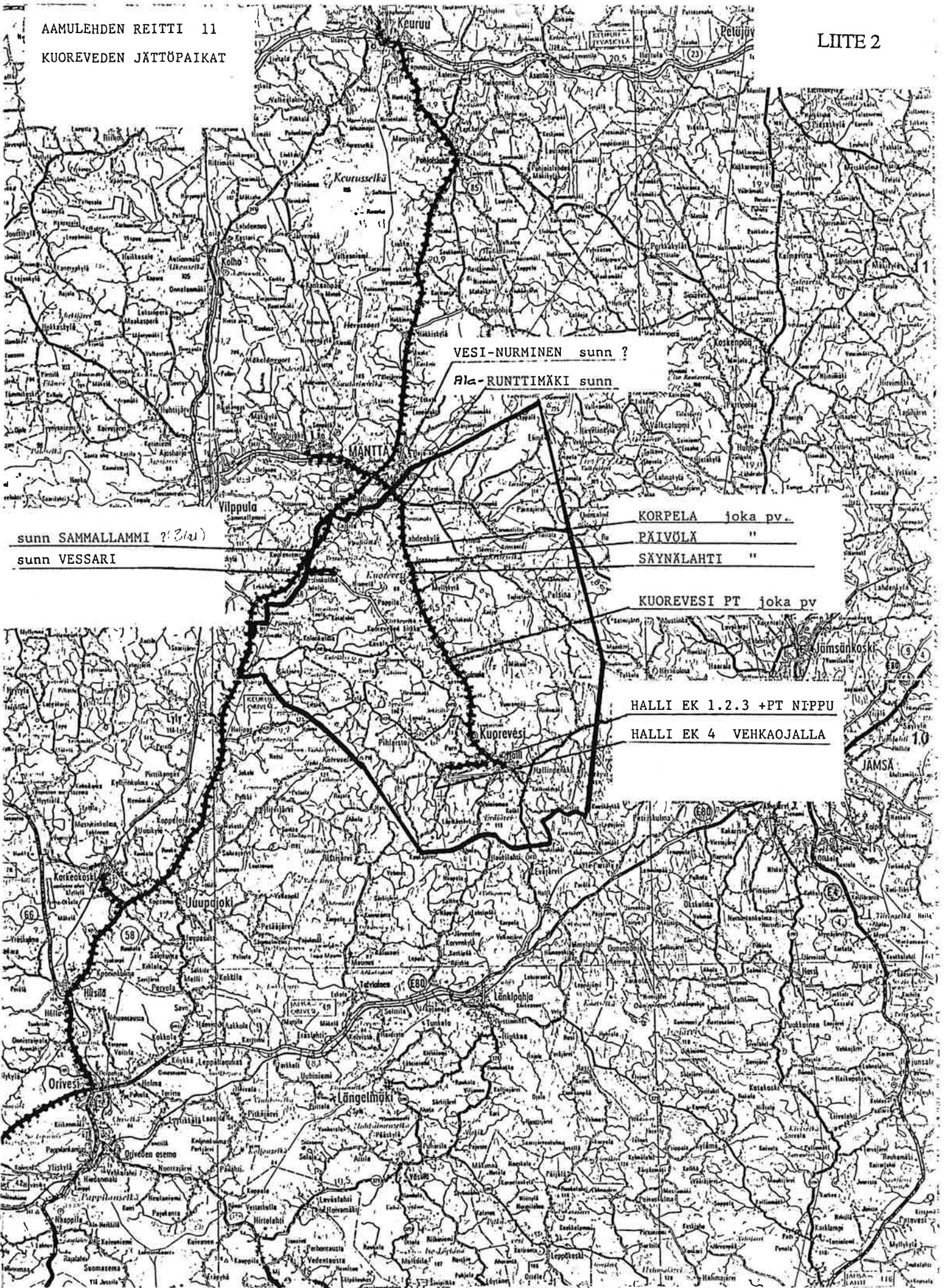
Olellaisia kustannuksiin vaikuttavia tekijöitä ovat myös jakelun organisointi ja käytetyt maksuperusteet. Jakelu on ratkaisevasti edullisempaa, jos se perustuu erillisiin kuljetussopimuksiin ja kilometrikorvauksiin. Työsopimussuhteiset jakajat tulevat kalliimmiksi palkkakustannusten ja henkilösivukustannustan takia. Kuljetussopimusten edullisuuteen vaikuttaa tietysti markkinatilanne. Käytännössä viikonloppuisin haja-asutusalueilla on kuitenkin ollut helppoa saada yksityisiä yrittäjiä hoitamaan jakelua kohtuullisin kustannuksin.

Viikonloppujakelua kehitettäessä kustannuksia lisäävinä tekijöinä tai joissain tapauksissa jopa kehittämisen esteinä voivat olla postituksen ohjaukseen, lehtikuljetusten aikatauluihin ja lajitteluun liittyvät tekijät. Osallistuminen erillisiin viikonloppujakeluihin edellyttää usein arkipäivistä poikkeavaa osoitteistusta tai niputustapaa. Kaikilla lehdillä ei kuitenkaan ole valmiuksia tähän. Eri niputustapojen asettamia vaatimuksia ja vaikutuksia on tarkasteltu Sanomalehtien Liiton Pikkuniput-raportissa (1987). Lehtikuljetusten aikataulut voivat myös olla esteenä kaikkien lehtien osallistumiselle suunniteltaviin viikonloppujakeluihin. Lehtien lajittelu saattaa muodostua ongelmaksi, jos jakeluun osallistuvia lehtinimikkeitä on paljon.

Esimerkkikuntien tarkastelu osoitti, että ainakin joissain kunnissa viikonloppujakelu on toteutettavissa kohtuullisin kustannuksin. Kunnan koko, asukastiheys ja asutuksen jakautuminen kunnan alueelle ovat kuitenkin tekijöitä, joihin ei voida vaikuttaa. Jos lehtiä on vähän ja asutus hajallaan suuressa kunnassa, ei lehdille kohtuuhintaista jakelua pystytä järjestämään ilman valtion tai kuntien tukea. Useat Itä- ja Pohjois-Suomen kunnat ovatkin jo tehneet päätöksensä ja lähteneet tukemaan jakelua. Myös valtiolta on luvassa tukea kokeiluluontoisesti uusiin, postin järjestämiin viikonloppujakeluihin, jos jakelussa on viikonlopun lehtiä, jotka nykyisin jaetaan tilaajille vasta maanantaina. Erilaisista tukimahdollisuuksista huolimatta jakelut pitäisi pyrkiä toteuttamaan mahdollisimman pienin kustannuksin, jotta niiden jatkuvuuteen voitaisiin luottaa.

HÄMEEN SANOMIEN JA POSTIN KULJETUSREITIT HAUHOLLA

VESI-NURMINEN sunn ?

Ala-RUNTTIMÄKI sunn

sunn SAMMALLAMMI ? (3a)

sunn VESSARI

KORPELA joka pv.

PÄIVÖLÄ "

SÄYNÄLAHTI "

KUOREVESI PT joka pv

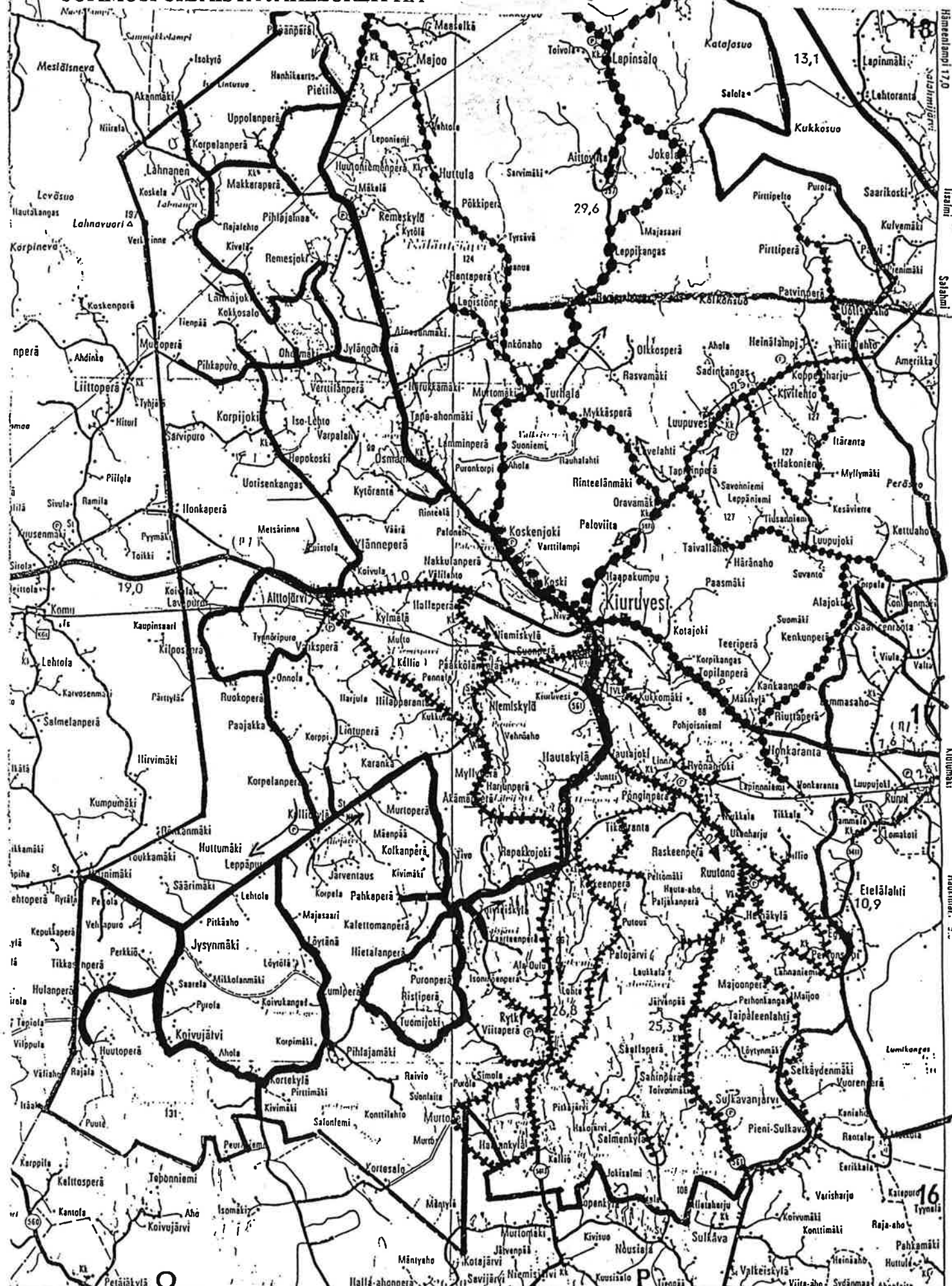
HALLI EK 1.2.3 +PT NIPPU

HALLI EK 4 VEKKAOJALLA

JAMSA 10

KIURUVEDEN UUDEN SUNNUNTAJAKELUN KOLME SOPIMUSPOHJAISTA JAKELUREITTIIÄ

LIITE 3

Sulkavanjärvi 11,7 Honkalampi 2,7

207,1 KM

181,0 KM

234,9 KM

SUOMUSSALMEN KAKSI SOPIMUSJAKELULINJAA
 NYKYISELLÄ PALVELUTASOLLA

A

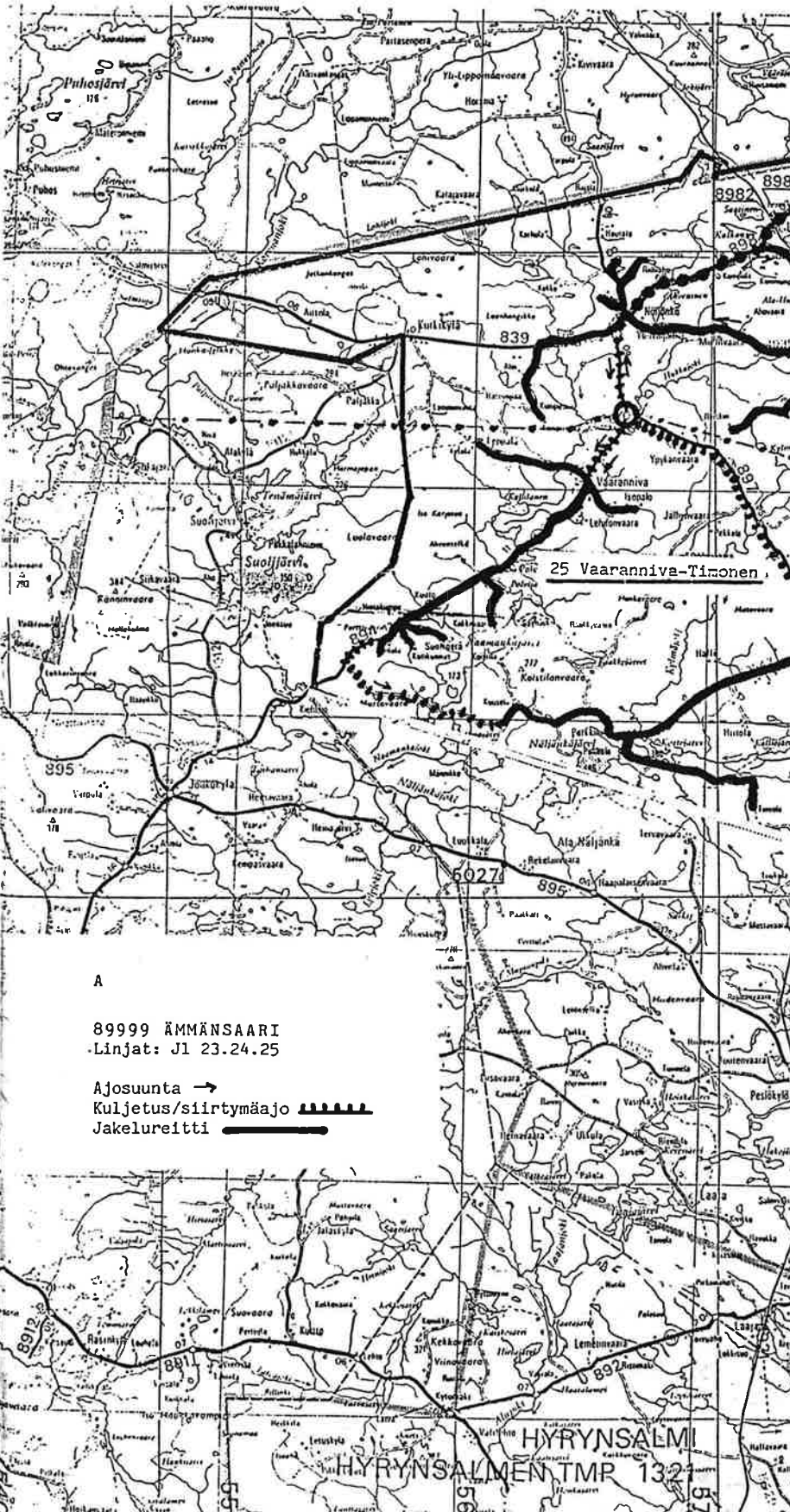
89670 NÄLJÄNKÄ
 Linjat: J1 26.27 (89730 Ahjola) J1 71 (Näljänkä) 628p (Ämmänsaari)
 Ajosuunta →
 Kuljetus/siirtymäaio ██████████
 Jakelureitti ██████████
 Toiminnassaolevaa L-S jakelu (628p korv.jak.) ●●●●●

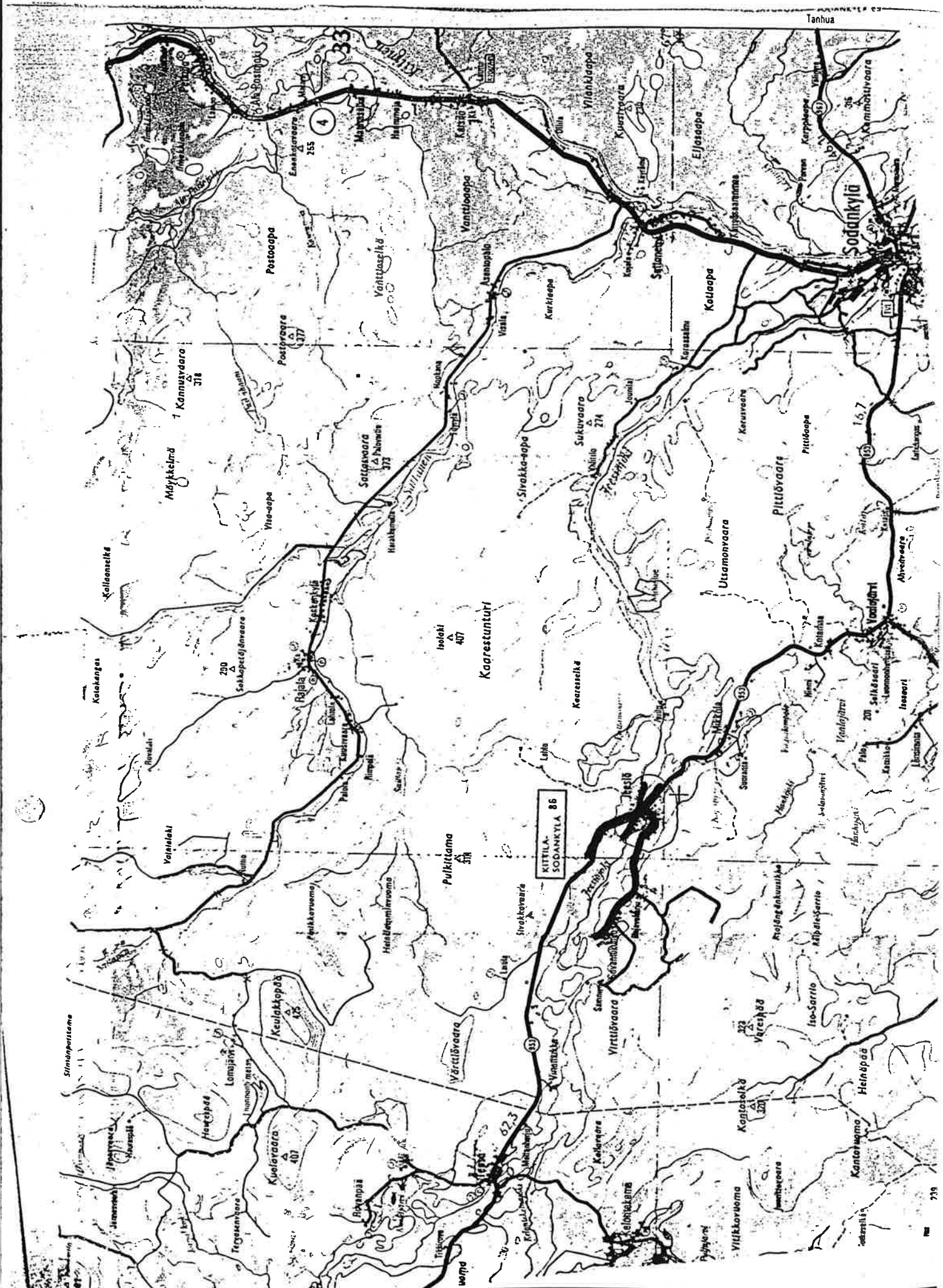
A

89999 ÄMMÄNSAARI
 Linjat: J1 23.24.25

Ajosuunta →
 Kuljetus/siirtymäaio ██████████
 Jakelureitti ██████████

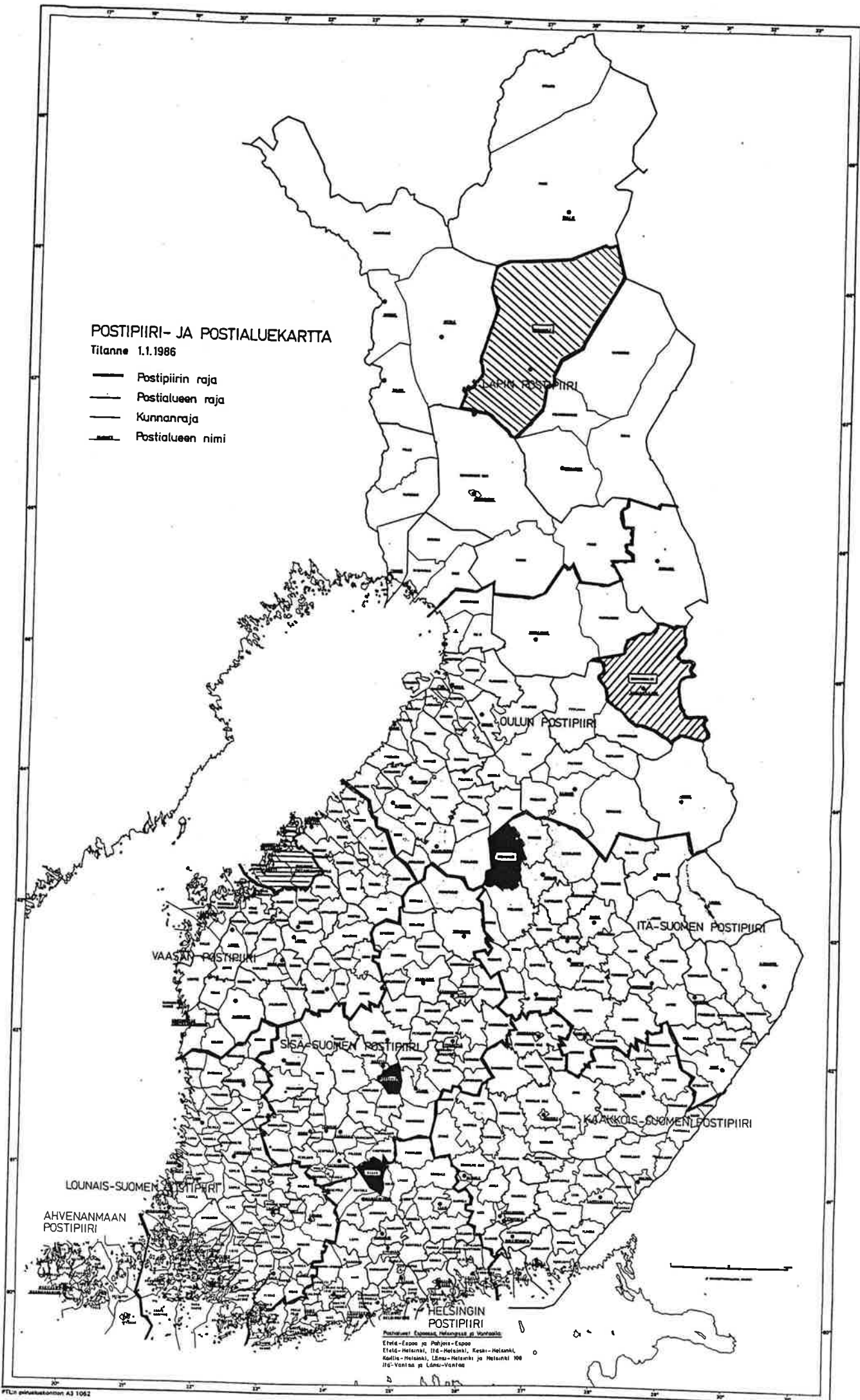

ESIMERKKI SODANKYLÄSSÄ TOTEUTETUSTA
SUNNUNTAIN SOPIMUSLINJASTA

POSTIPIIRI- JA POSTIALUEKARTTA
Tilanne 1.1.1986

- Postipiirin raja
- Postialueen raja
- Kunnanraja
- Postialueen nimi

Postialueet Suomessa, Helsinkiin ja Viikkiin
Etelä-Espoo ja Pohjois-Espoo
Etelä-Helsinki, Itä-Helsinki, Keski-Helsinki,
Kallio-Helsinki, Uusma-Helsinki ja Helsinki 100
Itä-Vantaan ja Lounis-Vantaan